

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
FILOZOFICKÁ FAKULTA
KATEDRA HISTORIE

David Kostka

**PRVNÍ FÁZE HISTORIE PODNIKU “ZBROJOVKA VSETÍN“ A JEJÍ
VLIV NA ROZVOJ MĚSTA VSETÍNA (1937–1955)**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí práce: prof. PhDr. Jana Burešová, CSc.

OLOMOUC

2014

BIBLIOGRAFICKÝ ZÁZNAM

Autor: David Kostka

Studijní obor: Geografie-Historie

Název práce: První fáze historie podniku "Zbrojovka Vsetín" a její vliv na rozvoj města Vsetína (1937–1955)

Title of thesis: The first historical phase of "Zbrojovka Vsetin" and its influence on the development of the town Vsetin (1937–1955)

Vedoucí práce: prof. PhDr. Jana Burešová, CSc.

Abstrakt: Hlavním cílem bakalářské práce je analyzovat genezi podniku Zbrojovka Vsetín a charakterizovat vlivy, kterými ovlivnila město Vsetín v letech 1937–1955. Jednalo se zejména o budování infrastruktury, výstavbu obytných celků a rozvoj kultury a sportu. Hlavní využitou metodou se stala analýza primárních pramenů uložených v Zemském archivu v Opavě.

Klíčová slova: Zbrojovka Vsetín, Vsetín, výroba, péče o zaměstnance, výstavba, správa závodu.

Abstract: The main goal of the bachelor thesis is to analyze the genesis of Zbrojovka Vsetín company and characterize the effects which it had on the city Vsetín between the years 1937 and 1955. The primary discussion was lead about building infrastructure, residential units and the development of culture and sport. The main method of use was analysis of primary recourses stored in the provincial municipal archive in Opava.

Keywords: Zbrojovka Vsetín, Vsetín, manufacturing, employee care, building, manufactory maintenance.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 20. dubna 2014

.....

David Kostka

Univerzita Palackého v Olomouci
Přírodovědecká fakulta
Akademický rok: 2012/2013

Studijní program: Geografie
Forma: Prezenční
Obor/komb.: Geografie - Historie (Z-HI)

Podklad pro zadání BAKALÁŘSKÉ práce studenta

PŘEDKLÁDÁ:	ADRESA:	OSOBNÍ ČÍSLO:
KOSTKA David	Horská 1912, Vsetín	R11564

TÉMA ČESKY:

První fáze historie podniku "Zbrojovka Vsetín" a její vliv na rozvoj města Vsetína (1937-1955)

NÁZEV ANGLICKY:

The first historical phase of "Zbrojovka Vsetín" and its influence on the development of the town Vsetín (1937-1955)

VEDOUcí PRÁCE:

Prof. PhDr. Jana Burešová, CSc.

ZÁSADY PRO VYPRACOVÁNÍ:

průzkum odborné literatury
vyhledávání adekvátních pramenů a jejich analýza
orální historie
celkové zpracování práce

SEZNAM DOPORUČENÉ LITERATURY:

BALETKA, Ladislav. a kol: *Vsetín : město a čas*, Vsetín, 2008, ISBN 978-80-904139-1-7

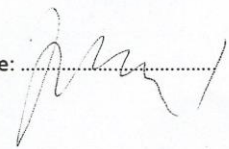
BALETKA, Ladislav a PAŠTIKOVÁ, Jana. *Historie a současnost podnikání na Vsetínsku, Valašskomeziříčsku a Rožnovsku*. 1. vyd. Žehušice: Městské knihy, 2007. 327 s. Historie a současnost podnikání v regionech ČR. ISBN 978-80-86699-48-6.

PISKOVSKEÝ, Petr. *Zbrojovka Vsetín: 50 let závodu 1937-1987*. Vsetín, 1986.

Zbrojovák: týdeník a.s. Zbrojovka Vsetín. Vsetín: Zbrojovka, 1968-1996.

Podpis studenta:

Datum: 30.4.2013

Podpis vedoucího práce:

Datum: 30.4.2013

Obsah

Úvod.....	7
1 První fáze výstavby závodu III ve Vsetíně v období první republiky.....	12
1. 1 Industrializace a průmyslová výroba na Vsetínsku před vznikem Zbrojovky Vsetín	12
1. 2 Snaha o zřízení zbrojní továrny ve Vsetíně	13
1. 3 Navázání spolupráce mezi městem Vsetín a Čs. Zbrojovkou Brno.....	14
1. 4 Úsilí vedení města získat závod III Čs. Zbrojovky do Vsetína.....	15
1. 5 Rozhodnutí o umístění závodu III do Vsetína.....	15
1. 6 Finanční zabezpečení výstavby.....	16
1. 7 Stavební řízení a získání živnostenských oprávnění.....	16
1. 8 Realizace stavby závodu III ve Vsetíně	17
1. 9 Správa závodu a jeho vnitřní organizace	20
1. 10 Výroba.....	22
1. 11 Reakce na mnichovské události	24
2 Závod III ve Vsetíně v období druhé republiky	26
2. 1 Koncern Čs. zbrojovky po mnichovských událostech	26
2. 2 Hledání náhradního výrobního programu pro vsetínský závod	26
2. 3 Správa závodu a jeho vnitřní organizace	27
2. 4 Výroba.....	28
2. 5 Péče o zaměstnance.....	30
3 Zbrojovka Vsetín pod německou správou v období okupace (1939 – 1945)	32
3. 1 Vedoucí postavení Němců	32
3. 2 Výstavba.....	33
3. 3 Správa závodu a jeho vnitřní organizace	34
3. 4 Výroba.....	37
3. 5 Péče o zaměstnance.....	40
3. 6 Odbojové akce pracovníků vsetínského závodu	42
3. 7 Poslední měsíce okupace.....	43

4	Fungování vsetínského závodu do jeho znárodnění.....	45
4. 1	Obnovení výrobní činnosti závodu	45
4. 2	Škody způsobené válkou.....	45
4. 3	Konfiskace majetku Němců a potrestání kolaborantů a zrádců	46
4. 4	Peněžní pomoc obětem nacismu	47
4. 5	Správa koncernu Čs. zbrojovky	47
4. 6	Správa závodu a jeho vnitřní organizace	48
4. 7	Výroba.....	51
4. 8	Péče o zaměstnance.....	53
4. 9	Znárodnění	54
5	Období do února roku 1948	55
5. 1	Vznik národního podniku Zbrojovka Brno	55
5. 2	Správa závodu a jeho vnitřní organizace	55
5. 3	Výrobní programy	58
5. 4	Výroba.....	59
5. 5	Péče o zaměstnance.....	62
5. 6	Únor 1948	63
6	Závod po únorových událostech	64
6. 1	Správa závodu a jeho vnitřní organizace	64
6. 2	Hospodářské plánování	65
6. 3	Výroba.....	66
6. 4	Péče o zaměstnance.....	68
6. 5	Vznik národního podniku Zbrojovka Vsetín.....	71
	Závěr	73
	Summary	75
	Seznam použité literatury a pramenů.....	77
	Přílohy.....	79

Úvod

Bakalářská práce „První fáze historie podniku “Zbrojovka Vsetín“ a její vliv na rozvoj města Vsetína (1937–1955)“ analyzuje genezi podniku Zbrojovka Vsetín, který vznikl v meziválečném období jako jeden z mnoha poboček Československé zbrojovky Brno.

Časové rozmezí zkoumání je omezeno léty 1937–1955 z důvodů, o kterých pojednávám níže. Vznik Zbrojovky Vsetín je spjat zejména se společensko-ekonomickými faktory třicátých let a blížícím se nebezpečím ze strany německého nacismu, jenž donutil státní orgány zabývat se otázkou potenciální obrany českého státu proti zahraniční agresi.

Město Vsetín a jeho okolí trpělo ve třicátých letech velmi vysokou nezaměstnaností. Zasluhou tehdejších představitelů města byl vybudován podnik, který měl vsetínský okres ekonomicky posílit a zvýšit jeho možnosti v oblasti nabídky pracovních míst. Zmapování historie vsetínského podniku se jeví vzhledem k jeho rozsahu jako téma velice široké. Proto tato bakalářská práce analyzuje pouze vymezený časový úsek.

Pro tehdejší město Vsetín přinesl podnik nejenom nová pracovní místa a nastartoval zdejší ekonomiku, ale projevil se pozitivně v dalších oblastech, jako např. v urbanistickém rozvoji města, moderním přístupu k stavebním technologiím, rozvoji školství, sociálních služeb atd. Ve městě vzniklo v závislosti na potřebě ubytovat nové přicházející pracovníky množství bytových domů a ubytoven, do kterých se postupně stěhovali noví nájemci.

Ke zpracování tohoto tématu mne inspiroval pan Ing. Stanislav Kořínek, jeden z bývalých ředitelů vsetínské Zbrojovky. Představuje jak zdroj informací, tak možnost pro zkoumání orální historie. Disponuje množstvím vzpomínek z každodenního chodu a života podniku, je tedy schopen podat množství informací, které by prostřednictvím archiválií, dostupných v Zemském archivu v Opavě, bylo obtížné dohledávat.

Zbrojní průmysl tvoří nezanedbatelnou část národního hospodářství každé země. Výroba zbraní a munice v českých zemích je úzce spjata s Brnem a tamější Zbrojovkou. Brněnská továrna na zbraně je pravděpodobně mezi obyvateli naší země nejznámější, nejedná se však o jedinou továrnu, která působila v období mezi dvěma válkami v tomto odvětví průmyslu. V začátku třicátých let dvacátého století začaly zbrojní továrny vyrůstat v blízkosti státních hranic, a to jako reakce na prohlášení některých sousedních států, které si nárokovaly pohraniční oblasti území patřící československému státu.

Výstavba podniku ve Vsetíně byla velmi zásadním zásahem do dosavadního života vsetínského regionu, který byl dosud charakterizován jako chudá oblast, přičemž hlavní obživou zdejšího obyvatelstva zůstávalo po staletí zemědělství. Industrializace v regionu postupovala velmi pomalým a nerovnoměrným tempem, hlavním odvětvím zůstávalo zejména sklářství, zpracování dřeva, výroba nábytku, sirkařství a elektrovýroba.

Jak již bylo zmíněno, bakalářská práce je časově omezena léty 1937–1955. Důvodem je snaha postihnout interval počínající založením podniku v roce 1937, a končící rokem 1955, kdy byly do výroby vedle vojenských produktů zaváděny ve vyšší míře produkty nevojenské, jako například tkalcovské, pletací a šicí stroje. Interval zahrnuje osmnáctileté období, tedy závěr první republiky, období druhé republiky, dále Protektorát Čechy a Morava, poválečnou dobu do roku 1948 a počátek komunistického totalitního režimu.

Bakalářská práce je využitelná nejenom jako analýza kroků v konstituování zbrojního průmyslu ve vsetínském regionu, ale i jako východisko pro další badatelskou a výzkumnou práci v oblasti rozvoje zbrojního průmyslu ve Vsetíně a okolí. Práce zároveň poukazuje na specifický význam vsetínské Zbrojovky v rámci struktury a systému zbrojního průmyslu celého českého státu. Analyzuje dále pozitivní vlivy a efekty, které přinesl její vznik pro život tehdejších obyvatel města Vsetína.

Vzhledem k velikosti podniku, který z hlediska rozsahu výroby a počtu pracovních míst neměl ve vsetínském regionu do roku 1937 obdoby, je předmětem zkoumání mimo jiné i to, jakými cestami se jeho působení odráželo na změnách charakteru města v nejrůznějších oblastech. Cílem je rekonstrukce vztahů mezi Zbrojovkou Vsetín a městem Vsetínem ve výše uvedeném období, přičemž důraz je kladen především na analýzu primárních pramenů, zejména archiválií uchovaných v Zemském archivu se sídlem v Opavě. Jedná se například o vliv Zbrojovky Vsetín na migraci obyvatel, rozvoj urbanismu, školství, kultury a sportu, sociálních služeb, zdravotnictví, dopravy a další infrastruktury.

Hlavními fondy pro historické bádání jsou již zmíněné písemné archiválie dostupné v Opavském zemském archivu. Primárními prameny jsou autentické dokumenty institucionálního původu zpracované a vytvořené při každodenním chodu závodu, představující a dokumentující složitost doby, ve které se podnik při svém založení a následně v prvních osmnácti letech nacházel. Je třeba zdůraznit, že šlo o dobu ze

společenského, politického a národohospodářského pohledu velmi nestabilní a proměnlivou. Portfolio archiválií, vytvořených po celou dobu fungování podniku, je neobyčejně široké. Pro bádání jsou k dispozici nejenom zápisy z porad, obchodní korespondence či skladová a výrobní evidence, ale i kroniky, předpisy, nařízení, vyhlášky, pokyny, příkazy, rozhodnutí atd. V rámci své bakalářské práce budu doplňkově využívat i prameny sekundární, především ročenky, či monografie už odvozené z primárních pramenů. Jedná se o odbornou literaturu mapující vývoj průmyslu na Vsetínsku a okolí.

Dalším pramenem pro bádání jsou závodní oběžníky *Průlom* a *Zbrojovák*, jež jsou archivovány ve Vědecké knihovně v Olomouci. V neposlední řadě předpokládám zkoumání orální historie pamětníků, kteří jsou ochotní sdělit své zážitky a vzpomínky z dob, kdy pracovali jako zaměstnanci ve vsetínské Zbrojovce. Vzhledem k značnému odstupu mezi zkoumaným obdobím a současností jsem si vědom možného zkreslení jevů a faktů v osobních výpovědích respondentů, dané velkým časovým odstupem od doby, která je předmětem výzkumu, i vysokým věkem respondentů. Proto budou sdělená fakta podrobována srovnávací analýze se snahou postihnout co nejpřesněji případná zkreslení.

V první kapitole jsou analyzovány příčiny, které vedly ke zrodu závodu ve Vsetíně. Následně bude provedena historická rekonstrukce a analyzován vývoj závodu od roku 1937. Kapitola se zabývá první fází výstavby závodu a také efekty, které se v důsledku výstavby a rozvoje nového závodu promítly do jednotlivých oblastí života města a regionu. Rekonstrukce bude zpracována s důrazem na dobový diskurz, aby analýza jednotlivých kroků byla realisticky posuzována v podmínkách zkoumaného období. Analýza se zaměří zejména na problematiku fungování závodu po stránce plánovací, výrobní a obchodní, jeho organizační strukturu a správu, včetně doplňkových činností. Předmětem zkoumání je i výrobní sortiment, který byl v továrně v jejich počátcích zaváděn do výroby, a personální oblast – jednak problematika získávání nových pracovníků, jednak získávání odborníků do výzkumu a vývoje.

Druhá kapitola textu se soustředí na fungování závodu během období druhé republiky (1. října 1938 – 14. března 1939). Důraz je kladen jak na vnitřní organizaci a správu závodu, výrobní sortiment a postavení zaměstnanců, tak na společenský a politický kontext chodu závodu v souvislosti s následky Mnichovské dohody. Jde zejména o fakt, že

v důsledku územních ztrát Československa ve prospěch Německa výrazně poklesly objednávky zbraní, munice a zbrojních systémů, což si vyžádalo následná drastická opatření, jako např. propouštění pracovníků, snižování mezd, výpadek příjmů, částečnou výrobu na sklad, zkracování pracovní doby, zastavení investičních akcí, zejména výstavby dalších výrobních a správních budov, ale i ubytovacích kapacit atd.

Třetí kapitola se zabývá obdobím okupace německou armádou v letech 1939–1945. Příchod nacistů do závodu se odrazil ve změně sortimentu u výroby zbraní, jelikož německá strana požadovala dodávky dosud nevyráběných typů zbraňových systémů a s ní související munice. Oproti období druhé republiky došlo k překotné změně – objem válečných objednávek byl natolik rozsáhlý, že k jeho naplnění bylo třeba urychleně zpracovat plán nové výstavby a rozšířit podnik, aby mohl kapacitně uspokojit německé požadavky. Došlo k významným změnám organizační struktury vedení podniku i k personální obměně jeho členů. Vzhledem k eskalujícím válečným operacím se v mnoha směrech změnilo postavení pracujících závodu. Od druhé poloviny roku 1944 se začaly hroutit německé frontové linie, což předznamenalo další zvýšení poptávky po výrobě zbraní a munice. Totální válka vyvolala enormní tlak na produkci všeho, co mohlo přispět k obratu ve válce. Proto německá správa požadovala stále další zvyšování produkce. Začalo se formovat odbojové uskupení v řadách pracujících a jejich sabotáž některých výrobních linek.

S blížícím se koncem války hrozily nálety, dva z nich, provedené sovětskými bombardéry, se uskutečnily pouze jako výstražné, ve skutečnosti Zbrojovka Vsetín bombardována nikdy nebyla. Letouny pouze kroužily nad závodem a blízkými sklárnami.

Čtvrtá kapitola analyzuje období časně po válce od prvních dnů svobody přes obnovení provozů zničených či poškozených linek, až po novou konsolidaci závodu. Důležitou částí je zdokumentování válečných škod, které se na podniku projeví. Bakalářská práce se zabývá i vypořádání s Němci, zrádci a kolaboranty, stejně tak jako následnou pomocí obětem války a nacismu. Období po válce se promítlo v organizaci nejen ve vsetínském závodu Československé zbrojovky Brno, ale i v organizaci a správě celého koncernu. Postupně byla obnovována výroba zbraní a munice a vracena zpět na sortiment, který mohl

být využíván československou armádou. Došlo ke změnám postavení zaměstnanců, kterým byla za války odebrána určitá, do té doby nezpochybnitelná, práva. Pro období čerstvě po válce je charakteristický nárůst vlivu komunistické strany, která začala ve všech závodech Československé zbrojovky Brno budovat své odborové organizace. S rostoucím vlivem komunistů se stále častěji začínalo uvažovat o znárodnění, které se stalo často skloňovaným pojmem doby. Právě znárodnění mělo své hlavní zastánce v komunistické straně.

Pátá kapitola se zabývá organizačními změnami souvisejícími s řízením znárodněného průmyslu. Pro vsetínský závod se hledala nová specializace, kterou se měl do budoucna profilovat. Po změnách, kterými prošla správa a organizace závodu, bylo nutné částečně změnit charakter výroby, který se měl specializovat po znárodnění vedle zbrojní výroby i na oblast šicích, tkacích a pletacích strojů.

Důležité změny se odehrály ve vztazích mezi vedením a zaměstnanci, velmi patrný byl především sílící vliv odborů na řízení podniku. Vyvrcholením těchto změn byl bezesporu únor 1948 a vítězství komunistické strany na československé politické scéně, a s tím související změna režimu z demokraticky orientovaného na centrálně řízený.

Šestá kapitola se zabývá zkoumáním poslední části vymezeného období, tj. od počátku roku 1948 do roku 1955. Vzhledem k vítězství komunismu v únoru roku 1948 se rychle završil program znárodnění, přičemž byl zaveden organizačně-správní systém odpovídající plánované ekonomice v rámci socialisticky pojatého řídicího modelu. Hospodářské plánování znamenalo výrazný zásah do dosud uplatňovaných tržních principů založených na nabídce a poptávce. Závod nyní zpracovával plány, které musel po schválení politickými a hospodářskými orgány plnit. Zavedeny byly nové metody ve výrobě, zejména takové, které se snažily usnadnit a zrychlit výrobu. Počátky socialisticky pojaté plánované výroby jsou ve vsetínském závodě spjaty s nárůstem počtu pracovníků, zejména dělníků ve výrobě. V důsledku této skutečnosti dochází k výrazné imigrační vlně, přičemž přísun obyvatel do města si vyžaduje vysoké investice do výstavby ubytovacích kapacit a infrastruktury města Vsetína, což má pozitivní dopad pro jeho rozvoj.

1 První fáze výstavby závodu III ve Vsetíně v období první republiky

Analýza příčin, které vedly ke zrodu závodu ve Vsetíně. Stručná geneze průmyslu působícího ve vsetínském regionu. Komunikace mezi vedením města Vsetína a Čs. zbrojovkou Brno. Plánování výstavby jednotlivých objektů závodu. Důsledky mnichovských událostí pro organizaci a chod podniku.

1.1 Industrializace a průmyslová výroba na Vsetínsku před vznikem Zbrojovky Vsetín

Vsetínský okres patřil až do první světové války mezi průmyslově nerozvinuté oblasti. Většina obyvatel se živila převážně výrobou v domácím prostředí, nebo prací v zemědělství. První zmínky o rozvíjejícím se průmyslu se váží ke konci 19. století. Do té doby fungovalo město jako středisko obchodu pro vesnice v blízkém okolí. Začínající průmysl se orientoval na soukenictví, které platilo ve zdejší oblasti za tradiční odvětví. Dalším hojně se rozvíjejícím odvětvím průmyslu bylo nábytkářství. Hlavní lokalizační faktory tvořilo zejména množství lesů, kterými vsetínská oblast disponuje dodnes. Mezi první nábytkářské podniky patřily továrna bratří Kohnů (1863) a Thonet (1872). Roku 1868 byla založena společnost S. Reich a spol., která se zaměřovala na sklářství. Poslední významné odvětví předválečného průmyslu ve Vsetíně tvořila výroba nožů. První továrnu na výrobu nožů založili podnikatelé Jarošek a Pokorný v roce 1872. Továrnu však roku 1897 odkoupili bratři Bubelové, kteří provedli potřebné modernizace, aby se továrna mohla stát velkým průmyslovým podnikem.

Na Vsetínku probíhala industrializace až do vypuknutí první světové války, která další rozvoj průmyslu zastavila. Po vzniku Československé republiky dolehla na průmysl odbytová krize, která se nejvíce projevila v nábytkářství. Krizi se podnikatelé pokoušeli vyřešit, ale ani varianta fúze podniků nezastavila omezování výroby. Naopak Bubelova továrna na nože prosperovala, stejně jako nově založená elektrotechnická továrna Josefa Sousedíka.

Příchod velké hospodářské krize byl poslední ranou pro nábytkářské podniky, které zanikly 30. dubna roku 1932. Krize těžce dolehla na sklárnu Reich i Sousedíkovu elektrotechnickou továrnu. Sklárna musela být na čas uzavřena a svůj provoz obnovila až v září roku 1933. Jediným podnikem, který prosperoval i v probíhající ekonomické krizi, byla Bubelova továrna na nože. V roce 1930 činil počet obyvatel Vsetína 7 229 osob. Prosperita jednoho podniku proto nemohla plně uspokojit všechny obyvatele, kteří tak byli donuceni hledat práci na Ostravsku a Zlínsku.¹

Z výše uvedených skutečností vyplývá, že celý vsetínský okres sužovala velká nezaměstnanost již v dobách před první světovou válkou. S příchodem velké hospodářské krize se nezaměstnanost pohybovala v ohromně vysokých číslech. V roce 1931 byla nezaměstnána téměř jedna třetina všech obyvatel okresu Vsetín. Další dva roky nezaměstnanost prudce stoupala a její vrchol nastal v únoru roku 1933, kdy se počet nezaměstnaných zastavil na čísle 10 571. Poté začal počet nezaměstnaných postupně klesat a na začátku roku 1936 bylo v celém okrese nezaměstnáno 5383 osob, z nichž 607 osob mělo trvalé bydliště ve Vsetíně.

1. 2 Snaha o zřízení zbrojní továrny ve Vsetíně

Československá republika měla v probíhajících třicátých letech sousedy, kteří si nárokovali určitá území v pohraničí. Jednalo se o státy Maďarsko, Polsko a hlavně Německo poté, co se moci ujal Adolf Hitler. Byla tedy provedena strategická opatření, kdy se hlavní kapacity zbrojního průmyslu měly přesunout do východních oblastí republiky.

Vsetín se díky své poloze, která je charakteristická množstvím údolí, jevil jako ideální prostor k umístění zbrojního průmyslu. Mezi výhody patřila i dvoukolejná trať z Hranic do Púchova, která vedla právě přes Vsetín.

V roce 1934 vyvinuli tehdejší představitelé města iniciativu, která měla do města přivést zbrojní průmysl, a tím vyřešit dlouhodobý problém nezaměstnanosti. První styky mezi Ministerstvem národní obrany a delegací představitelů Vsetína proběhly v květnu a červnu roku 1934. V prvním návrhu strategických opatření se počítalo s přenesením části chemické výroby z Kolínské chemické továrny do Vsetína. Během roku došlo i k vybrání

¹ *Krajem portášů* - Vsetín. Brno, 1937, s. 12.

vhodných pozemků, kde měla nová továrna vyrůst. Během následujících měsíců se však další přípravy pro stavbu zastavily a v květnu roku 1935 bylo nakonec od výstavby upuštěno.

Až kontakty s ing. Jaroslavem Velinským otevřely cestu k založení zbrojní továrny ve Vsetíně. Ten dostal v roce 1934 úkol vybrat vhodné místo na Valašsku k výstavbě filiální chemicko-pyrotechnické továrny. V srpnu roku 1935 ing. Velinský sdělil vsetínským radním nepříjemnou zprávu. Vlivem Ministerstva národní obrany bylo vybráno místo pro stavbu do blízké obce Jablůnka.²

1.3 Navázání spolupráce mezi městem Vsetín a Československou zbrojovkou Brno

Vzhledem k neúspěšným jednáním, která měla do Vsetína přivést zbrojní průmysl, rozhodlo se Vsetínské vedení oslovit Československou zbrojovku a. s. v Brně.

Brněnská Zbrojovka založena v roce 1919 patřila v polovině třicátých let mezi přední průmyslové koncerny v Československu. Zaměstnávala okolo 25 000 zaměstnanců a byla světově známa pro své kvalitní ruční palné zbraně a munici. Při svých ohromných ziscích plynoucích z vývozu do zahraničí se brněnský závod rychle rozrůstal a upevňoval si své postavení na světovém trhu. Továrna v Brně byla označována jako základní závod I. V roce 1928 se začalo se stavbou muničního závodu II. v Považské Bystrici. Politická situace třicátých let v Evropě ukázala potřebu vybudování dalšího zbrojně zaměřeného závodu v prostoru východní části republiky. Roku 1935 začalo Ministerstvo národní obrany jednat s Československou zbrojovkou o výstavbě nového zbrojního závodu III.

Brněnská zbrojovka začala s hledáním pozemků vhodných pro výstavbu závodu. Město Vsetín se jevílo jako velmi vhodný prostor pro výstavbu kvůli své výhodné strategické poloze a dostatečné pracovní síle.³

² Zemský archiv v Opavě (dále ZA v Opavě), fond Sbirka soudobé dokumentace, kart. 31, inv. č. 57, *Inventář fondu ing. Velinský*.

³ FRANĚK, Otakar. *Dějiny koncernu brněnské Zbrojovky. Díl 1, 1918-1939*. Brno, 1969, s. 7, 221.

1. 4 Úsilí vedení města získat závod III Československé zbrojovky do Vsetína

V dopise z 30. srpna 1935, který rada města Vsetína adresovala ředitelství Československé zbrojovky⁴, se píše: „*Městská rada i městské zastupitelstvo na Vsetíně mají obzvláštní zájem na umístění většího průmyslu na Vsetíně. Nutí je k tomu značný počet nezaměstnaného továrního dělnictva zejména kovodělného, které přišlo o práci jednak zastavením dřevařských velkopodniků Thonet-Mundusových na Vsetíně, jedna omezením výroby v místních slévárenských podnicích apod.*“⁵ Město je představováno jako soběstačné s moderní infrastrukturou, vlastní elektrárnou, kanalizací, vodovodem. Dále kulturními stavbami jako jsou lázně, koupaliště či nemocnice, a v neposlední řadě s množstvím vzdělávacích zařízení, mezi která patřila reálné gymnázium a další odborné školy zaměřené na strojírenství a živnost.

Příkazem výkonného výboru se vytvořila tříčlenná skupina, která měla posoudit a prozkoumat vhodná místa pro výstavbu. Bylo prozkoumáno velké množství míst, která mohla být pro umístění továrny vhodná. Nebyly posuzovány jen pozemky v katastrálním území města Vsetína, ale i okolí obce Valašské Klobouky. Po závěrečné poradě komise vytvořila návrh, ve kterém za vhodné určila pozemky v Hložeckém údolí blízko obce Brumov, v Jablůnce a v katastrálním území Vsetína, kde měly vyrůst výrobní dílny v údolí Jasenic a na Rybníkách.

1. 5 Rozhodnutí o umístění závodu III do Vsetína

O rozhodnutí vybudovat zbrojní továrnu ve Vsetíně se vedení města dozvědělo prostřednictvím dopisu zasláného 11. června roku 1936 ředitelstvím Čs. zbrojovky. „*Odvolávajíce se na Vaše dopisy č. 6480/35 ze dne 30. srpna 1935 a 7059/35 ze dne 24. září 1935, dovoluujeme si oznámiti, že jsme se rozhodli postavit v katastru města Vsetína tovární provozovny většího rozsahu.*“⁶ V dopise se mimo jiné psalo, že vedení Čs. zbrojovky plně počítá s přísliby, které město nabídlo v dopise z 30. srpna roku 1935.

⁴ Dále jen Čs. zbrojovky.

⁵ ZA v Opavě, fond ZVS Zbrojovka, k. p. Vsetín, kart. 11, inv. č. 5, *Zprávy a zápisy*.

⁶ Tamtéž.

K požadavkům bylo připojeno zvýšení elektrického proudu, jelikož množství 1 000 kW⁷ bylo nedostačující.

Během roku 1936 se započalo s přípravou výstavby. Bylo provedeno zaměření terénu a majitelům bylo zasláno upozornění, že v případě odmítnutí odprodeje pozemků za odhadnuté ceny mohou být jejich pozemky zabrány podle zákona o obraně státu.

1. 6 Finanční zabezpečení výstavby

První odhady nákladů spojených s výstavbou se pohybovaly okolo 165 milionů Kč⁸, zde se však nepočítalo s umístěním části závodu do údolí Jasenic. Při novém odhadu z roku 1936 náklady vzrostly na 521,3 mil Kč. Největší množství nákladů si vyžádala výroba těžkých kulometů, která byla hodnocena na 54,5 mil Kč a výroba velkých kulometů hodnocena na 48 mil Kč.⁹

1. 7 Stavební řízení a získání živnostenských oprávnění

Při výstavbě tak velkého závodu, jakým se měla vsetínská Zbrojovka stát, bylo nutné vyřešit právní a zákonné záležitosti. Jako zřizovatel vystupovala Čs. zbrojovka se sídlem v Brně. Proto od ledna do dubna roku 1937 mezi brněnskou Zbrojovkou a Zemským úřadem v Brně probíhaly rozhovory ohledně povolení výstavby závodu v katastru města Vsetína. Jelikož se jednalo o stavbu pro obranu státu, byla působnost ohledně zmíněné stavby přenesena z okresního úřadu ve Vsetíně na Zemský úřad v Brně.

Důležitým dokumentem byl výměr okresního úřadu ve Vsetíně ze dne 26. března roku 1938, kterým byl schválen vznik pobočného průmyslového závodu Čs. zbrojovky se specializací na výbušné látky a předměty.

Monopol výroby výbušných látek na konci třicátých let byl v rukou státu, proto musela Čs. zbrojovka zažádat o výrobní oprávnění. Ministerstvo financí žádosti vyhovělo a ministr Kalfus vydal oprávnění, které povolovalo výrobu výbušných látek ve vsetínském závodě.¹⁰

⁷ Kilowatt – jednotka výkonu.

⁸ Kč. – zkratka označení Československé koruny v období první republiky.

⁹ FRANĚK, Otakar. *Dějiny koncernu brněnské Zbrojovky. Díl 1, 1918-1939*. Brno, 1969, s. 229.

¹⁰ ZA v Opavě, fond ZVS Zbrojovka, k. p. Vsetín, kart. 11, inv. č. 10, *Zprávy a zápisy*.

1. 8 Realizace stavby závodu III ve Vsetíně

Stavební práce na továrních objektech v údolí Jasenic začaly na podzim roku 1936. Projektantem stavby se stala bratislavská firma a stavební práce provedla pražská firma, přestože město Vsetín vzneslo žádost o zapojení místních stavebních firem. Pan Ing. Kořínek mi sdělil, že specifická architektura charakteristická šikmou střechou (viz Příloha 6) měla chránit výrobní objekty před nebezpečím bombardování.¹¹

Podle zprávy z února 1938 se na stavbě podílelo až 6 400 dělníků. Jelikož se jednalo o stavbu na obranu státu, museli všichni uchazeči o práci projít prověrkou, kde se zjišťovala jejich státní příslušnost a spolehlivost.¹²

Všechny objekty byly dokončeny na začátku října 1937 a již 9. listopadu byly uvedeny do provozu.

Jako další byla zadána stavba objektů 12 a 13 v lednu 1937. Objekty měly plnit funkci skladu a řezárny materiálu. Během června a července 1937 se podařilo obě stavby dokončit a v září již byly v provozu.

Na počátku roku 1937 se začalo s výstavbou správní budovy – 1, mozaikové nářaďovny – 4 a internáru – 80. Správní budova (viz. Příloha 1) byla dokončena v lednu roku 1938 a následně se započalo se stěhováním kanceláří do nově postaveného objektu. Internát se podařilo dokončit v únoru stejného roku.

Dalším objektem výstavby se stala mechanická lisovna – 17. Stavební práce započaly v červnu roku 1937 a na přelomu let 1937 a 1938 byly prostory dokončeny a přikročilo se k instalaci strojového vybavení.

V červnu roku 1937 se přistoupilo k stavbě v Ráztoce. Počítalo se s vybudováním objektů 18, 19, 20, 29, 30, 31a, 32, 35, a 52. Během celého roku probíhaly stavební práce a kromě objektu 32 byly na počátku následujícího roku předány nově postavené budovy do užívání.

V polovině roku 1937 se začala realizovat výstavba objektů podílejících se na výrobě těžkých kulometů. Dalšími nově budovanými objekty se staly skladiště nástrojů a materiálu – 2, kalírna, pískovna, brusírna – 3, ústřední nářaďovna – 5, pomocné dílny a šatny – 6.

¹¹ Rozhovor s Ing. Kořínkem dne 16. dubna 2014.

¹² Tamtéž.

Výše uvedené objekty byly užívány již na počátku roku 1938, avšak budovy 2 a 6 pracovaly v neúplném provozu.

V srpnu roku 1937 se přikročilo k výstavbě objektů pro velkou kulometku – 7, které měly obsahovat kotelnu, trafostanici a šatnu – 7a. V srpnu následujícího roku již byly vyrobeny první komponenty.

Vzhledem k výrobě munice a střelných zbraní bylo nutno vybudovat střelnici – 72, a okolní budovy nutné k provozu – 73 a 74.

Během roku 1938 se počítalo s výstavbou dalších budov, ale vzhledem k mnichovským událostem se další stavební rozvoj zastavil. Jelikož pohraniční oblasti byly odstoupeny Německu, závod ztratil svůj význam pro obranu. Výstavba továrny nebyla v roce 1938 plně dokončena a z rozpočtu pro rok 1938 zbylo 30 269 587 Kč, které se neinvestovaly kvůli výše uvedeným událostem.¹³

Pro vybudování střelnice byla vybrána lokalita v katastru obce Střelná. Dne 8. listopadu roku 1937 zažádalo vedení Čs. zbrojovky Zemský úřad v Brně o povolení ke zřízení dálkové střelnice, která byla uvedena do provozu koncem dubna roku 1938.¹⁴

Přestože zbrojní průmysl je náročný na spotřebu elektrické energie, ve stavebních plánech se nepočítalo s vybudováním vlastní elektrárny. Továrna měla být napojena na městskou elektrárnu ve Vsetíně. Vzhledem k nedostatečnému výkonu se Čs. zbrojovka rozhodla nabídku města nevyužít.

Další možností se jevilo napojit nový závod na veřejnou síť Středomoravských elektráren v Přerově. Mezi oběma stranami došlo dne 23. září 1936 k dohodě a Středomoravské elektrárny se zavázaly k vybudování spínací stanice, která závodu poskytne dodávky o výkonu 3 000 kW. V případě potřeby mohly být dodávky proudu zvýšeny a náklady na veškeré příslušenství měly uhradit Středomoravské elektrárny, výjma trafostanic uvnitř samotného závodu. Elektrické vedení se začalo budovat v prosinci roku 1936.¹⁵

V souvislosti s výstavbou vsetínského závodu bylo nutno přistoupit k budování nezbytné infrastruktury. Protože obytná zástavba města Vsetína nebyla zcela dostačující,

¹³ ZA v Opavě, fond ZVS Zbrojovka, k. p. Vsetín, kart. 135, inv. č. 127, *Výkazy o investiční výstavbě*.

¹⁴ ZA v Opavě, fond ZVS Zbrojovka, k. p. Vsetín, kart. 504, inv. č. 1110, *Dálková střelnice ve Střelné*.

¹⁵ ZA v Opavě, fond ZVS Zbrojovka, k. p. Vsetín, kart. 53-55, inv. č. 34, *Zápisy, zprávy, korespondence*.

vedení Čs. zbrojovky ve svých rozpočtech pro rok 1938 počítalo s výstavbou obytné kolonie. Již na počátku roku 1937 vedení Čs. zbrojovky vzneslo k vsetínskému městskému úřadu požadavek na zajištění bytových prostor pro nově příchozí zaměstnance. Městský úřad ve své odpovědi zdůraznil, že poptávka po bytech ve městě stále roste a doporučil Čs. zbrojovce výstavbu vlastních obytných domů. K výstavbě obytné kolonie bylo využito pozemků ležících v prostoru Panské zahrady, které byly od roku 1931 ve vlastnictví města. Zastavovací plán z roku 1931 počítal se stavbou vilové čtvrti. Čs. zbrojovka vznesla 4. června 1937 návrh na změnu tohoto plánu a požádala o odchylku, která by jí umožnila výstavbu činžovních domů (viz Příloha 3).

První stavební práce se uskutečnily již na konci října roku 1937. Celkové plány dále počítaly s výstavbou pěti domů po šesti třípokojových bytech, dále deset domů se čtyřiceti třípokojovými a dvoupokojovými byty. Pan ing. Kořínek mi sdělil informace týkající se vytápění jednotlivých domů, kdy kromě dělnického bytového domu G (viz Příloha 2), byly ostatní domy vytápěny centrálním ústředním topením.¹⁶ V plánech figuroval i hotel a dva šestipokojové byty.

Čs. zbrojovka chtěla kolonii připojit na síť Středomoravských elektráren v Přerově pomocí kabelu, avšak město Vsetín dne 24. března roku 1938 reagovalo, že v případě nevyužití městské elektrárny nevydá povolení k položení rozvodového vedení a výstavby veřejného osvětlení. V květnu roku 1938 se podařilo vedení Čs. zbrojovky alespoň prosazení výhodnější ceny za odebíranou energii.

Dalším problémem se ukázalo připojení vodovodní přípojky. Město Vsetín plánovalo celou kolonii připojit jedinou přípojkou, kdežto Čs. zbrojovka požadovala samostatnou přípojkou s vlastním vodoměrem pro každý z nově postavených domů.

Dokončení stavby kolonie se datuje mezi 15. až 30. červenec roku 1938. V těchto dnech zaslala Čs. zbrojovka zprávu na Městský úřad ve Vsetíně a požadovala dokončení všech závazků, které město Vsetín slíbilo v nově zbudované kolonii realizovat. Odpověď Městského úřadu potvrdila připravenost k napojení na městskou elektrárnu i vodovod, avšak dostavba kanalizace a úprava ulic nebude v daném termínu dokončena.

¹⁶ Rozhovor s Ing. Kořínkem dne 16. dubna 2014.

Přestože se Čs. zbrojovka rozhodla nevyužít nabídku města Vsetína, která se týkala dodávek elektřiny, využila další z nabídek týkající se vybudování komunikace k továrním objektům. Cena nákladů činila 2 946 694 Kč. Zástupci Vsetína dobře věděli, že město takový obnos nemůže poskytnout, proto zažádali o dotaci na Ministerstvu veřejných prací. Ministerstvo 4. června roku 1937 uvolnilo na stavbu téměř 2,5 mil Kč a o zbylé náklady se podělilo město Vsetín a Zemský úřad v Brně. Samotná stavba silnice začala v květnu roku 1937 a práce byly ukončeny již v srpnu téhož roku. Komunikace zatím nebyla vydlážděna, k tomu mělo dojít později. Silnice uvnitř závodu budovala Čs. zbrojovka na své vlastní náklady. Stavební práce započaly v lednu roku 1937 a poslední úsek byl dokončen v závěru téhož roku.¹⁷

Dalším velmi zásadním záměrem se stalo vybudování vlastního vodovodu, jelikož městský vodovod nedisponoval dostatečnou kapacitou. Pro vodovod s pitnou vodou byl navržen způsob jímání podzemní vody v závěru potoka Žambošky. Získaná voda se ukládala do vodojemu o obsahu 100 m³.

Jelikož se při výrobě pracovalo s chemickými látkami, bylo nutno vybudovat kanalizaci, která měla odvádět odpadní vody vzniklé při výrobě. Délka kanalizace měla celkově dosahovat 4 500 m. Čs. zbrojovka se rozhodla vybudovat vlastní čistící stanici, která pročištěnou vodu sváděla přímo do potoku Jasenice. Se stavbou se začalo v květnu roku 1937 a již v listopadu téhož roku byla dokončena. Stavba přípojky dále urychlila právě probíhající rekonstrukci městské kanalizace.¹⁸

1. 9 Správa závodu a jeho vnitřní organizace

Čs. zbrojovka a. s. v Brně byla státně monopolní firmou a v třicátých letech 20. století patřila k zbrojařským koncernům světového významu. Koncern se skládal ze závodu I v Brně, závodu II v Považské Bystrici a závodu III ve Vsetíně. Další části koncernu tvořily samostatné společnosti, které Čs. zbrojovka ovládala prostřednictvím kapitálové účasti.

¹⁷ ZA v Opavě, fond ZVS Zbrojovka, k. p. Vsetín, kart. 135, inv. č. 127, *Výkazy o investiční výstavbě*.

¹⁸ ZA v Opavě, fond ZVS Zbrojovka, k. p. Vsetín, kart. 256, inv. č. 294, *Výkazy rozestavěných staveb, projekce*.

V plánech figurovala i výstavba závodu IV v Ilavě, ale vzhledem k mnichovským okolnostem se plán nerealizoval.

Hlavní ředitelství sídlilo až do srpna 1938 v Brně, pak ale bylo přestěhováno do hlavního města Prahy. V čele závodu stál generální ředitel. Vrchní ředitel mu byl podřízen a vykonával funkci jeho prvního náměstka. Pod vrchního ředitele poté připadala ředitelství administrativní, obchodní a technické.

Organizační struktura závodu III na Vsetíně byla v letech 1937 a 1938 teprve ve fázi budování. Neúplné organizační schéma závodu tvořily administrativní obor, kulometka, munička, nářaďovna, ředitelství a zkušební provoz.¹⁹

V březnu roku 1937 byly ve všech závodech zřízeny funkce vedoucího administrativy, které umožňovaly jednat jménem společnosti v rozsahu určeném plnou mocí. S dokončením stavby správní budovy během roku 1938 přicházeli z brněnského závodu další úředníci do nově vzniklého administrativního oddělení, které bylo rozčleněno na další odbory.²⁰

Bezpečnostní referát měl na starost prověrku 6 400 zaměstnanců stavebních firem z řad dělníků, kterou ukončil v únoru roku 1938. Vzhledem k nedostatečnému oplocení byly vytvořeny ozbrojené hlídky. Vedení závodu zřídilo závodní protiletectkou obranu, která však nedisponovala dostatečným vybavením.

Důležitým odborem se stala evidence materiálu, která prováděla uzávěrky. Při budování hlavního skladiště se nepočítalo s tak rychlým přísunem materiálu, který na Vsetín putoval kvůli vyostřeným vztahům s Německem. Vedení proto muselo vybudovat na vsetínském nádraží nové překladiště.

Lesní hospodářství se staralo o pozemky a vykoupené lesy v Jasenicích. Oddělení na konci roku 1937 rozšířilo svou působnost do obce Střelná. Již v dubnu následujícího roku se však v důsledku připojení Rakouska k Německu zkomplikoval odbyt dřeva.

Mzdové oddělení mělo za úkol seřadit dělníky do mzdových skupin, proúčtovat podíl na zisku z roku 1937 a proplatit dělnické dovolené. Úkoly byly splněny 18. dubna 1938, přestože oddělení nedisponovalo dostatkem počítačích strojů.

¹⁹ FRANĚK, Otakar. *Dějiny koncernu brněnské Zbrojovky. Díl I, 1918-1939*. Brno, 1969, s. 226, 229, 267-269.

²⁰ ZA v Opavě, fond ZVS Zbrojovka, k. p. Vsetín, kart. 31, inv. č. 28a, *Organizační schémata*.

Nákupní referát vykonával činnost spojenou s obchodní agendou. Referát ve vsetínském závodě vystavoval objednávací návrhy, které se dále posílaly na ústřední nákup. Dalším úkolem bylo přejímání materiálu. Před založením odboru prodejního referáta vyřizoval i záležitosti spojené s prodejem.

Osobní oddělení mělo za úkol přijímání nových zaměstnanců z řad dělníků a úředníků. Od září roku 1938 je patrný velký přírůstek pracovníků v důsledku jejich přeložení z brněnského závodu.

Jednotlivé závody v rámci koncernu měly vlastní vedení. V závěru roku 1937 byla ve vsetínském závodě zřízena pozice ředitele, kterou jako první zastával ing. Karel Krejčí. Ing. Krejčí byl na pozici ředitele vsetínského závodu přeložen z brněnského závodu, jehož se stal následně v září roku 1938 ředitelem. Dne 21. září 1938 se dalším ředitelem stal ing. Bedřich Eimut.²¹

1. 10 Výroba

Po odstoupení od prvotního záměru navázat spolupráci se zahraničními společnostmi vybudovala Čs. zbrojovka muničku ve Vsetíně bez cizí účasti. Již na počátku roku 1938 se mělo začít s výrobou. Součástí muničky bylo vlastní konstruční oddělení a pokusná dílna.

Největší nárůst zaznamenala výroba munice PL 20 mm. Od března do července roku 1938 vzrostla mechanická výroba téměř na čtyřnásobek, laborace vzrostla v červenci na pětinašobek březnové výroby.²²

Vzhledem k rozvíjející se výrobě stále stoupal počet zaměstnanců. V březnu roku 1938 zaměstnávala munička celkem 461 osob, z toho na úřednických pozicích pracovalo 29 osob a jako dělníci pracovalo 432 osob. V červenci téhož roku se počty zaměstnanců téměř zdvojnásobily, počet dělníků se zastavil na čísle 878 a sbor úředníků se rozrostl o 19 nových zaměstnanců. Na konci března roku 1938 byla v muničce zavedena dvousměnná výroba po 12 hodinách. Pracovalo se všechny dny v týdnu kromě neděle. Laborace pracovala na jedné prodloužené směně. Soustružníci v pokusné dílně pracovali

²¹ ZA v Opavě, fond ZVS Zbrojovka, k. p. Vsetín, kart. 5, inv. č. 2, *Oběžníky*.

²² ZA v Opavě, fond Sběrka technické dokumentace Zbrojovka, n. p. Vsetín, kart. 6, inv. č. 32, *Střela 20mm*.

vždy tři týdny na ve dvou směnnách po 12 hodinách a jeden týden ve dvou směnnách po osmi hodinách.²³

Na počátku roku 1938 započaly přípravy vedoucí k zahájení prací v nářadovně. Dne 29. dubna 1938 byla v nářadovně zahájena výroba. První oddělení patřící pod nářadovnu zahájilo svůj provoz již v prosinci roku 1937. Byla to pomocná dílna, která se starala o strojní vybavení celého závodu, její náplň práce tvořilo udržování strojního vybavení v provozuschopném stavu.²⁴

V červenci roku 1938 zaměstnávala nářadovna 217 osob, z toho 19 jich pracovalo na úřednických pozicích, zbytek tvořili dělníci. Nářadovna disponovala 147 stroji, z nichž 72 jich bylo určeno k broušení. Celý provoz nářadovny vyprodukoval 2 912 výrobků. Nástroje tvořily největší oddíl. V září téhož roku byla z Brna do vsetínského závodu převedena výroba vrtáků. Hned v následujícím měsíci se začalo s výrobou.²⁵

Všeobecný provoz vznikl již se vznikem závodu. Při výstavbě jeho úkol tvořily zejména režijní udržovací práce. Všeobecný provoz tvořily elektrodílna, režijní a udržovací dílny. Oddělení zaměstnávalo v červenci roku 1938 na 443 zaměstnanců z toho pouze tři úředníky.

Na konci srpna 1938 se začalo s výrobou velkého kulometu. V objektu – 7 bylo nainstalováno 144 strojů. Z brněnského závodu přeložili na Vsetín 83 pracovníků. Z celkového počtu 144 strojů, jich pracovalo pouze 25.²⁶

Počet pracovníků závodu měl od svého vzniku stále stoupající frekvenci. Na konci roku 1937 v závodě pracovalo celkem 336 pracovníků. V dubnu roku 1938 se počet zaměstnanců přehoupl přes 1 000 a s každým dalším měsícem narůstal. V srpnu stejného roku závod zaměstnával na 2 007 pracovníků a v měsíci září své počty rozšířil o dalších 1 192 pracovníků.²⁷

²³ ZA v Opavě, fond ZVS Zbrojovka, k. p. Vsetín, kart. 190-191, inv. č. 206, *Průměrné stavy zaměstnanců*.

²⁴ ZA v Opavě, fond ZVS Zbrojovka, k. p. Vsetín, kart. 31, inv. č. 28a, *Organizační schémata*.

²⁵ ZA v Opavě, fond ZVS Zbrojovka, k. p. Vsetín, kart. 127, inv. č. 150, *Přehled o počtu pracovníků a strojích*.

²⁶ Tamtéž.

²⁷ ZA v Opavě, fond ZVS Zbrojovka, k. p. Vsetín, kart. 190-191, inv. č. 206, *Průměrné stavy zaměstnanců*.

Se zvyšující se náročností výroby souvisel příchod kvalifikovaných dělníků. V závodě se postupně zvyšoval i počet zaměstnaných žen. Na konci září 1938 tvořily 30 % ze všech zaměstnanců. Od 1. září roku 1938 nastoupilo do učení 26 učňů, kteří se učili oborům frézař, soustružník a strojní zámečník.

Úřednické platy a mzdy dělníků se vyvíjely velmi nerovnoměrně. V lednu roku 1938 činil celozávodní průměr 749,60 Kč a postupem času se stále snižoval, v září téhož roku činil 515,50 Kč. Nerovnoměrnost lze vysvětlit neustálou migrací zaměstnanců mezi Brnem a Vsetínem.

Vyšší zaměstnanost žen byla jednou ze zvláštností vsetínského závodu, jelikož v celém koncernu tvořily ženy jen 10 % všech zaměstnanců. Dostávaly však pouze polovinu mužské mzdy.²⁸

Zaměstnanci využívali závodního stravování. Na počátku se o stravování starala závodní kantýna, která se skládala z kiosku a trafiky. Až v březnu roku 1938 zahájila provoz závodní kuchyně. Nevyhovující původní dřevěná budova byla nahrazena novým objektem – 75, sloužícím jako kantýna.

Otázka bydlení se řešila průběžně. Na začátku roku 1938 byl do provozu uveden internát v objektu – 80. Již v červnu téhož roku se jeho kapacita plně obsadila. Neutěšená bytová otázka často donutila nově příchozí dělníky zase odejít. Čs. zbrojovka se snažila zajistit byty pro nové úředníky, ale i zde nebylo příliš možností k výběru, ceny se pohybovaly od 100 Kč za pokoje pro svobodné pány až do 700 Kč za pětipokojové byty.

Na konci roku 1937 se započalo s budováním obytné kolonie v Panské zahradě, kde později vyrostlo na 260 nových bytů pro úředníky. Přetrvávajícím problémem byla otázka bydlení pro dělnické rodiny. Důležitou péčí o zaměstnance tvořily fondy, ze kterých se vyplácely příspěvky zaměstnancům v případě invalidity, nemoci atd.²⁹

1. 11 Reakce na mnichovské události

Během května roku 1938 se ve vsetínském závodě zintenzivňovaly dodávky materiálu a tempo výroby nabíralo na obrátkách. Byly organizovány sbírky na obranu státu, do

²⁸ ZA v Opavě, fond ZVS Zbrojovka, k. p. Vsetín, kart. 180, inv. č. 193, *Účetní tabulky souhrnné*.

²⁹ ZA v Opavě, fond ZVS Zbrojovka, k. p. Vsetín, kart. 135, inv. č. 127, *Výkazy o investiční výstavbě*.

kterých přispívaly zaměstnanci všech závodů koncernu. Dělníci ve Vsetíně odvedli do tohoto fondu mzdu za 15 hodin práce, úředníci pak jedno procento svého platu.

Dne 1. srpna 1938 se započalo s přesunem velké kulometky do Vsetína. Na popud výrobního ředitelství se do vsetínského závodu přesunuli z Brna jak někteří pracovníci, tak i některá oddělení.

S vyhlášením všeobecné mobilizace se začaly urgentně z Brna do Vsetína přesunovat celé výroby, bylo totiž počítáno s rozsáhlým bombardováním Brna. V platnost vstoupila nová mimořádná opatření, např. stálé prodlužování pracovní doby na 12 hodin, apod. Vzhledem k ohrožení republiky se nová opatření nesetkala s odporem zaměstnanců.³⁰

³⁰ ZA v Opavě, fond ZVS Zbrojovka, k. p. Vsetín, kart. 1-4, inv. č. 1, kart. *Příkazy podnikové ředitele*.

2 Závod III ve Vsetíně v období druhé republiky

Stručná analýza proměn v koncernu Čs. zbrojovky. Využití vsetínského závodu v mírové výrobě. Vnitřní fungování závodu, jeho správa, pracovní podmínky zaměstnanců a změny, které zaznamenal proces výroby.

2.1 Koncern Čs. zbrojovky po mnichovských událostech

Pro Čs. zbrojovku měly mnichovské události velice nepříjemné důsledky. Vzhledem ke ztrátě pohraničí Ministerstvo národní obrany odvolalo téměř všechny své objednávky zbraní a munice. Jelikož situace před ztrátou pohraničí nutila vedení Čs. zbrojovky k obrovskému zintenzivnění výroby, momentální situace naopak donutila koncern k drastickým omezením. Utlumení výroby s sebou neslo všechny průvodní jevy, např. zkrácení pracovní doby, propouštění zaměstnanců atd. V říjnu roku 1938 se snížila pracovní doba z šesti dnů po 12 hodinách, na čtyři dny po osmi hodinách. Následující měsíc se přikročilo k propouštění. Od konce listopadu roku 1938 do března roku 1939 byla ze všech závodů koncernu propuštěna více než jedna čtvrtina zaměstnanců. Vedení Čs. zbrojovky uvažovalo o zavedení mírové výroby. Toto řešení však zůstalo nevyužito. Další možností se jevila maximální orientace na vývoz. Část již rozpracovaných zakázek pro Ministerstvo národní obrany se podařilo umístit v Íránu, Jugoslávii, Velké Británii atd.

Jedním ze zákazníků se stalo Německo, které podle svých prohlášení mělo zájem o výrobky zbrojního průmyslu v hodnotě až 1 miliardy Kč.³¹

2.2 Hledání náhradního výrobního programu pro vsetínský závod

Vsetínský závod vybudovaný z vojenskostrategických potřeb obrany republiky ztratil po odsoupení pohraničí Německu význam. Další výstavba byla zastavena a hledalo se řešení jak naložit s využitím již vybudovaných prostor. Bylo očekáváno omezení výroby a s ním spojené propouštění, v nejhorším případě se mohl závod i kompletně uzavřít.

³¹ FRANĚK, Otakar. *Dějiny koncernu brněnské Zbrojovky. Díl 1, 1918-1939*. Brno, 1969, s. 327, 334-335, 340-341.

Představitelé města se za každou cenu chtěli vyhnout situaci, která nastala na začátku třicátých let, kdy tehdejší vsetínské průmyslové podniky postupně krachovaly. Dne 8. října roku 1938 se zástupci města Vsetína dotazovali prostřednictvím dopisu na ředitelství podniku Ringhofer – Tatra v Praze, zda by neměli zájem o přemístění své automobilové a letecké továrny z Kopřivnice do Vsetína.

2. 3 Správa závodu a jeho vnitřní organizace

Vsetínský závod tvořily podle schématu z konce února roku 1939 administrativní oddělení, munička, nářaďovna, ředitelství, technický odbor, těžká kulometka, velká kulometka, všeobecný provoz a výrobní odbor.³²

Po celé období trvání druhé republiky působily na pozicích ředitele a místoředitele stejné osoby. Post ředitele zastával ing. Eimut a na pozici místoředitele byl ing. Voženílek.³³

Administrativní odbor nezaznamenal po mnichovských událostech velké změny. Samotný odbor tvořily – bezpečnostní referát, evidence materiálu, hlavní skladiště, lesní hospodářství, mzdové oddělení, nákupní referát, osobní oddělení, pokladna, prodejní referát a správa budov.

Bezpečnostní referát měl za úkol kontrolovat pracovníky stavebních firem, mezi kterými se nacházelo velké množství dělníků. Dále zařizoval práce spojené s likvidací protiletecké ochrany závodu.

Evidence materiálu prováděla převážně vyučování kalkulačních měsíců, ale taktéž se starala o převzetí dočasných i trvalých výrob. Řádné převzetí kompikovaly zejména špatně často i vůbec neoznačené bedny a vagóny plné materiálu potřebného k novým výrobám. V několika případech se dodávky rozpracovaného materiálu vracely zpět do Brna, protože byly do Vsetína dopraveny omylem.

Činnost hlavního skladiště se zabývala veškerou prací spojenou s materiálem. Bylo nutné odeslat zpět materiál, který byl v minulých měsících evakuován z Brna. Jelikož

³² ZA v Opavě, fond ZVS Zbrojovka, k. p. Vsetín, kart. 29-30, inv. č. 26, *Organizační řád podniku*.

³³ ZA v Opavě, fond ZVS Zbrojovka, k. p. Vsetín, kart. 11, inv. č. 10, *Zprávy a zápisy*.

nákladní auta vlastněná Čs. zbrojovkou byla využívána závody v Brně a Považské Bystrici, vedení nastalá situace donutila najímat cizí povozníky.

Lesní hospodářství řešilo množství nabídek na odkup lesů ve Střelné. Vzhledem k nárůstu ceny dřeva se s prodejem vyčkávalo. V lesích v Jasencích a Střelné pracovalo v prosinci roku 1938 asi 13 dělníků, kteří prováděli čištění a kácení lesa.

Mzdové oddělení se s největšími problémy potýkalo v říjnu roku 1938, jelikož velké množství úředníků narukovalo do armády. Dělníci přicházející z brněnského závodu u sebe ve většině případů neměli doklady, kterými by se mohli prokázat.

Nákupní referát po mnichovských událostech prověřoval stav objednaného materiálu a v další fázi buď objednávky snižoval, nebo úplně rušil.

Osobní oddělení řešilo situace spojené se stálým překládáním brněnských dělníků do vsetínského závodu a následné propouštění zapříčiněné poklesem výroby. Od října roku 1938 do ledna roku 1939 bylo ze vsetínského závodu propuštěno na 1 300 dělníků.

Měsíční obrat pokladny měl od prosince roku 1938 klesající tendenci, za dva měsíce byl obrat nižší téměř o 3 000 000 Kč.

Prodejní referát rozšířil svou agendu v důsledku přenesení výroby vrtáků z Brna do vsetínského závodu. Dále byla prováděna klasická kontrola dosud nevyřízených zakázek.

Správa budov intenzivně likvidovala mimořádná opatření, která se týkala nouzového ubytování pro příchozí pracovníky. V listopadu roku 1939 provedla kontrolu obsazení obytné kolonie v panské zahradě.

Technický odbor tvořily administrativní kanceláře, balistika, konstrukce minometů, konstrukce munice, konstrukce zaměřovačů, konstrukce zbraní a pokusná dílna. Jednotlivá oddělení se zaměřovala na návrhy nových výrobků, jejich výrobu a následný odbyt.³⁴

2. 4 Výroba

Nejpokročilejším provozem vsetínského závodu byla bezesporu munička. Tvořily ji hlavní kontrola, mechanické dílny, pokusná dílna, pyrotechnické dílny a technická kancelář. Výrobní plány zahrnovaly výrobu 15 mm a 20 mm munice, zápalky a rozbušky. Před koncem druhé republiky se zavedla výroba lovecké munice.

³⁴ ZA v Opavě, fond ZVS Zbrojovka, k. p. Vsetín, kart. 31, inv. č. 28a, *Organizační schémata*.

Díky zrušení objednávek zadaných Ministerstvem národní obrany se provoz muničky omezil. Byla zkrácena pracovní doba a přikročilo se k propouštění pracovníků, jejichž počet se snížil na polovinu. Výroba některých typů munice mnichovskými událostmi neutrpěla. Např. objednávky 15 mm munice do Litvy a Íránu se uskutečnily. Celkově bylo do konce roku 1938 vyrobeno 50 000 souprav. Naopak výroba 20 mm munice se velmi omezila v důsledku zrušení objednávek Ministerstva národní obrany.³⁵

Nářaďovna si po celou dobu trvání druhé republiky udržovala stálou zaměstnanost, která se postupem času zvýšila na dvojnásobek. V březnu roku 1939 v nářaďovně pracovalo na 385 pracovníků.³⁶

Dílna na výrobu vrtáků se přesunula z Brna do vsetínského závodu během září roku 1938. Sídčila v objektu – 5a. Pracovníci využívali k výrobě 51 strojů. Hlavními výrobky se staly vrtáky o průměru 1 mm z různého druhu materiálu.

Kalírna sídlila na objektu – 3. Náplní její práce bylo kalení nástrojů, součástek a vrtáků. V listopadu roku 1938 se zakalilo na 60 553 výrobků. Ve stejném měsíci došlo ke spuštění zkušebního provozu kadmiovny a leštírny. Kalírna zaměstnávala 31 pracovníků.

Učňovská škola zahájila svůj provoz 1. září roku 1938 v objektu – 4. Do prvního ročníku nastoupilo 26 učňů. Vsetínský závod poskytoval praktickou výuku, teoretická výuka probíhala na živnostenské škole ve Vsetíně.

Výrobní operačního nářadí sídlila v objektu – 5. V listopadu roku 1938 v ní pracovalo 290 pracovníků na 174 strojích.³⁷

Všeobecný provoz se členil na předvýrobní útvary a dílny, které tvořily elektrodílna, kotelny, režijní dílny, světlotisk, telefonní dílna, udržovací oddělení, vodárna a závodní garáž. V celém oddělení pracovalo v březnu roku 1939 celkem 341 zaměstnanců.³⁸

Mnichovské události se výroby zbraní vsetínským podnikem téměř nedotkly, zejména proto, že výroba zbraní byla ve fázi stěhování. Plány počítaly s výrobou těžkého a velkého

³⁵ ZA v Opavě, fond ZVS Zbrojovka, k. p. Vsetín, kart. 11, inv. č. 10, *Zprávy a zápisy*.

³⁶ ZA v Opavě, fond ZVS Zbrojovka, k. p. Vsetín, kart. 190-191, inv. č. 206, *Průměrné stavy zaměstnanců*.

³⁷ ZA v Opavě, fond ZVS Zbrojovka, k. p. Vsetín, kart. 127, inv. č. 150, *Přehled o počtu pracovníků a strojích*.

³⁸ ZA v Opavě, fond ZVS Zbrojovka, k. p. Vsetín, kart. 31, inv. č. 28a, *Organizační schémata*.

kulometu. V dobách druhé republiky však došlo pouze k realizaci velké kulometky, kde byla rozvinuta celá výroba. Těžká kulometka teprve zahajovala svůj provoz.

Velká kulometka produkovala množství výrobků. Největší díl výroby tvořil velký kulomet ZB 60.

Těžkou kulometku tvořila po přesunu z Brna do vsetínského závodu v říjnu roku 1938 pouze dílna na hlavně těžkého kulometu. Další dílny se stěhovaly do Vsetína až na počátku roku 1939. Celkový přesun byl dokončen až ve druhé polovině roku téhož roku.³⁹

2. 5 Péče o zaměstnance

Celkový počet zaměstnanců vsetínského závodu se na přelomu let 1938 a 1939 stále snižoval. V prosinci roku 1938 závod zaměstnával na 2 765 pracovníků, v únoru roku 1939 už to bylo jen 2 520 pracovníků.

Počty úředníků se od prosince roku 1938 zvyšovaly. Od prosince roku 1938 do února roku 1939 bylo přijato 23 nových úředníků a celkově na úřednických pozicích působilo na 317 pracovníků. Naopak počty dělníků se od prosince roku 1938 do února roku 1939 snižovaly. Od prosince roku 1938 do února roku 1939 bylo propuštěno na 268 dělníků, převážně žen.⁴⁰

Vzhledem ke snižujícím se počtům dělníků se snižovaly i vyplácené mzdy, naopak platy úředníků rostly. Mezi prosincem roku 1938 a únorem roku 1939 se mzdy snížily o 307 844,76 Kč, na druhé straně platy se zvýšily o 26 558,23 Kč. Výše průměrných úřednických platů v lednu roku 1939 činila ve vsetínském závodě 1 460 Kč. Výše průměrných dělnických mezd činila 792,46 Kč.⁴¹

Propouštění zaměstnanců se projevovalo i ve službách, které byly poskytovány zaměstnancům vsetínského závodu. Tržba závodní kantýny v lednu roku 1939 činila 130 000 Kč, problém však nastával s nedostatkem potravin. Potraviny se dovážely z okolních okresů, což se promítlo do celkové ceny obědů.

Internát obývalo v prosinci roku 1938 na 476 osob, což činilo asi dvojnásobek plánované kapacity. Z rozhodnutí ředitelství se měla do Vsetína přestěhovat těžká

³⁹ ZA v Opavě, fond ZVS Zbrojovka, k. p. Vsetín, kart. 11, inv. č. 10, *Zprávy a zápisy*.

⁴⁰ ZA v Opavě, fond ZVS Zbrojovka, k. p. Vsetín, kart. 190-191, inv. č. 206, *Průměrné stavy zaměstnanců*.

⁴¹ ZA v Opavě, fond ZVS Zbrojovka, k. p. Vsetín, kart. 180, inv. č. 193, *Účetní tabulky souhrnné*.

kulometka. To donutilo vedení vsetínské Zbrojovky situaci řešit přístavbou nového internátu.

3 Zbrojovka Vsetín pod německou správou v období okupace (1939 – 1945)

Změny ve vedení podniku v souvislosti s německou okupací. Přejít na německou válečnou výrobu. Dostavba závodu do konečné podoby. Nové postavení zaměstnanců vsetínského závodu v souvislosti s válečnou výrobou. Odbojové akce pracovníků vsetínského závodu vůči okupantům. Negativní důsledky ústupu okupačních vojsk na stavbách a zařízení podniku.

3.1 Vedoucí postavení Němců

Dne 16. března roku 1939 se ve Vsetíně objevily první německé jednotky. Po obsazení všech strategických bodů a institucí v obci se vydaly k továrním objektům vsetínského závodu v Jasenicích.

Němci si velmi dobře uvědomovali důležitost kontroly vedoucích pozic, a proto je sami obsazovali. Ve Vsetíně se však na rozdíl od Prahy nebo Brna ani zdaleka nevyskytoval velký počet německého obyvatelstva a tedy netvořili ani ve vsetínském závodě početnou skupinu zaměstnanců. Standartní postup spočíval v obsazování klíčových pozic Němci. Jednalo se zejména o personální, bezpečnostní či výrobní místa. Bezpečnostní referát se během roku 1940 stal faktickým řídicím orgánem závodu. Jeho hlavní náplň práce měly tvořit zejména činnosti spojené s bezpečností a pořádkem na pracovištích. Avšak i ředitel závodu musel podávat bezpečnostnímu referátu zprávy a informace, které měly mít faktický vliv na výrobu a řízení závodu. Pozici bezpečnostního referáta samozřejmě zastával Němec. Dalším nově založeným útvarem se stala závodní stráž (werkschutz), která měla zajistit ostrahu a ochranné opatření. Důležitou úlohu tvořilo vydávání závodních průkazů.⁴²

⁴² ZA v Opavě, fond ZVS Zbrojovka, k. p. Vsetín, kart 29-30, inv. č. 26, *Organizační řád podniku*.

3. 2 Výstavba

Během roku 1939 byla Zemským úřadem v Brně vydána příslušná povolení k užívání objektů brusírna, kalírna a opískovna – 11, internát – 80, kotelna – 10, montážní dílna – 73, skladiště – 2 a 89, těžký kulomet – 8 a 9, ústřední nářad'ovna – 5. kantýna – 75, řezárna a sklad tyčového materiálu – 13, střelnice – 72 a zkušebního ústavu kapslovky – 16. Pracovníci Zemského úřadu provedli nezbytná šetření a poté bylo 20. června roku 1939 vydáno provozní povolení. Během roku 1940 byly do užívání postupně uvedeny objekty kasárna – 90 a 99, skladiště strojů – 74a, zkušební ústav – 1a.⁴³ Hlavním bodem plánu výstavby v roce 1941 se staly obytné domy, kterých mělo být vybudováno celkem pět. Dále se počítalo s dostavbou správní budovy a dvou nových internátů. Plán výstavby roku 1942 obsahoval stavbu objektů hlavního skladu – 127, lakovny – 125 a 129.

Z důvodu stálého nedostatku bytových jednotek ve Vsetíně přistoupila Čs. zbrojovka k dalšímu odkoupení pozemků v Panské zahradě od města Vsetína.

Mezi léty 1939–1940 v důsledku dlouhé zimy se výstavba obytných domů zpozdila a plánované dokončení výstavby v srpnu roku 1940 bylo posunuto. Poslední dům byl dostavěn až 15. listopadu téhož roku.

Rozšíření obytné kolonie v Panské zahradě však bytovou otázku nevyřešilo a noví, stále přicházející pracovníci donutili vedení Čs. zbrojovky k zakoupení pozemků v městské části Trávníky. Již v roce 1940 byla naplánována stavba pěti obytných domů na Trávníkách a během let 1941 a 1942 byly všechny kompletně dostavěny (viz Příloha 4).

Výstavba nových obytných domů se promítla do rázu města. Svou velikostí změnily celkový vzhled centra města Vsetína. Příchozí pracovníci se zasloužili o stálý růst počtu obyvatel. V roce 1941 žilo ve Vsetíně 15 646 obyvatel a během dvou let se počet zvýšil o dalších 1 282 nově příchozích.⁴⁴

⁴³ ZA v Opavě, fond ZVS Zbrojovka, k. p. Vsetín, kart. 11, inv. č. 10, *Zprávy a zápisy*.

⁴⁴ ZA v Opavě, fond ZVS Zbrojovka, k. p. Vsetín, kart. 135, inv. č. 127, *Výkazy o investiční výstavbě*.

Se zvyšujícími se objemy výroby příchozího materiálu a také s problémy s dopravou zaměstnanců bylo nutno přistoupit k výstavbě závodní vlečky. Prvním řešením se v roce 1941 stalo zřízení odstavné koleje ve vsetínské železniční stanici. Na výstavbu závodní vlečky bylo v létě roku 1943 ústředním stavebním referátem uvolněno 3 000 000 K⁴⁵ a již v říjnu téhož roku došlo k vyjednávání s majiteli vybraných pozemků. Pro výstavbu se využilo nabídky Říšské pracovní služby, která nabízela své dva oddíly po 382 mužích. Na podzim roku 1943 již oddíly prováděly první práce na stavbě, ale s pokračujícím vývojem války byly v průběhu roku 1944 odveleny. Nedostatek materiálu spojený s výstavbou trati nahradily již použité kolejnice i výhybky. Problémem se jevila i výstavba železničního mostu přes řeku Bečvu a nakonec se přistoupilo k výstavbě dřevěného mostu.⁴⁶

3. 3 Správa závodu a jeho vnitřní organizace

Okupační režim vydal prostřednictvím generálního ředitelství 19. září roku 1939 oběžník, jímž byl upraven název koncernu. Z názvu mělo být vypuštěno slovo „Československá“ a nahrazeno označením v němčině „Waffenwerke Brünn“⁴⁷

Okresní úřad ve Vsetíně obdržel 7. března roku 1940 oznámení, které obsahovalo změnu názvu koncernu na „Waffenwerke Brünn, Aktiengesellschaft – Zbrojovka Brno, a. s.“

Samotný koncern byl tvořen sedmi závody – I. Brno, II. Považská Bystrica, III. Vsetín, V. Kuřim, VII. Brno-Cejl, VIII. Praha-Vršovice, IX Praha-Vršovice. Koncern měl akciovou účast v mnoha společnostech po celé republice.⁴⁸

Organizační schéma vytvořené 28. února roku 1939 obsahuje celé rozčlenění vsetínského závodu. Závod byl tvořen administrativním odborem, ředitelstvím, technickým odborem, výrobním odborem a jednotlivými provozy - muničkou, nářaďovnou, těžkou kulometkou, velkou kulometkou a všeobecným provozem.

⁴⁵ K. – protektorátní koruna.

⁴⁶ ZA v Opavě, fond ZVS Zbrojovka, k. p. Vsetín, kart. 663, inv. č. 1578, *Vlečka*.

⁴⁷ KAZMÍŘ, Silvestr. *Zbraně, munice a pyrotechnika: šedesát let výroby ve Zbrojovce Vsetín*, Vsetín, 2000, s. 9.

⁴⁸ ZA v Opavě, fond ZVS Zbrojovka, k. p. Vsetín, kart. 29-30, inv. č. 26, *Organizační řád podniku*.

Dne 15. října roku 1942 byl vsetínský závod reorganizován. Samostatné jednotky v provozech se začlenily do skupin. Muničku tvořily mechanické a pyrotechnické dílny. Byl vytvořen útvar výroby zbraní, který obsahoval těžkou i velkou kulometku.⁴⁹

Oddělení administrativního odboru se staralo zejména o organizační záležitosti spojené s ekonomikou, obchodem i personální činností. Administrativní odbor byl složen z jednotlivých oddělení – hlavní sklad, hospodářský referát, mzdové oddělení, nákupní referát a osobní oddělení.

Hlavní sklad nejdříve sídlil na objektu – 2, ale po dostavbě objektu – 127 v roce 1942 se začalo se stěhováním právě do nově vystavěné budovy. Objekt – 2 poté sloužil pro výrobu zaměřovačů do všech typů kulometů. Nový sklad v objektu – 127 využíval služeb pojízdného jeřábu, který značně usnadnil pohyb materiálu.

Hospodářský referát tvořil nejrozsáhlejší útvar administrativního odboru. Skládal se z garáže, chovu hospodářského zvířectva a polního hospodářství, kamenolomu, lesů a pozemků, obytných domů.

Mzdové oddělení se staralo o vyplácení mezd zaměstnancům, také rozhodovalo o výpůjčkách z fondů, řešilo problematiku pojištění aj. Nejvyšší objem mezd byl vyplacen během roku 1943, konkrétně 84 015 K. Od roku 1943 mzdové oddělení využívalo dírkovacího stroje, který využíval děrné štítky.

Nákupní referát se staral o kontakt mezi vsetínským závodem a jeho dodavateli, mezi hlavní dodavatele se řadily Dynamit A. G., Vítkovické horní hutní těžířstvo aj.

Osobní oddělení spadalo pod administrativní odbor pouze do roku 1942, poté byl z rozhodnutí závodního ředitele vytvořen odbor osazenstva, který mu byl přímo podřízen. Hlavní úkol osobního oddělení spočíval v personálních záležitostech.

V souvislosti s kontrolou personálního zabezpečení vsetínského závodu vznikl obor osazenstva, který zajišťoval, aby určená místa mohli obsazovat Němci nebo kolaboranti a mohly být odstraněny osoby odporující nacistickému režimu. Odbor se dále členil na oddělení pro věci dělnické, pro sociální záležitosti a věci úřednické.⁵⁰

⁴⁹ ZA v Opavě, fond ZVS Zbrojovka, k. p. Vsetín, kart. 31, inv. č. 28a, *Organizační schémata*.

⁵⁰ Tamtéž

Během německé okupace se na pozici ředitele vystřídaly tři osoby. První z nich, ing. Bedřich Eimut, byl jmenován závodním ředitelem ještě před okupací a 1. května roku 1940 ho nahradil dr. Ing. Alois Sosnar. Ředitel Sosnar byl podle dokumentů gestapa spolupracovník nacistů a v roce 1945 v souvislosti s kolaborací byl okamžitě propuštěn.

Třetím ředitelem se stal 1. ledna roku 1944 ing. Wilhelm Gryzbeck, který s koncem války skončil i na své pozici. Již během konce roku 1943 se stal fakticky ředitelem závodu, jelikož dr. ing. Sosnar měl zdravotní potíže.⁵¹

Místoředitelem vsetínského závodu byl od začátku okupace ing. Voženílek. Zastával pozici předsedy ve správní komisi města Vsetína, odkud se snažil ovlivňovat složení městské správy. V souvislosti s působením v Sousedíkově odbojové organizaci byl v na konci roku 1944 zatčen gestapem.⁵²

Technický odbor se nezabýval jen vylepšením stávajících výrobků, ale mezi jeho úkoly patřila mimo jiné kontrola jejich kvality.

V roce 1939 se technický odbor zabýval především řešením problémů v souvislosti se součástkami těžkého kulometu a jeho municí. Bylo taktéž nutné upravit zaměřovače všech kulometů, jelikož balistické hodnoty střely nevyhovovaly.

V první polovině roku 1940 se řešily problémy s velkou municí, která z neznámých příčin explodovala. Až v červenci téhož roku byl problém odstraněn, avšak vyvstal jiný, který výrobu značně zpomalil.

V roce 1942 se probíhala zejména výroba součástek pro protitankovou pušku PP. Do listopadu téhož roku se vyrobilo na 5 360 hlavní této pušky.

Technický odbor se v roce 1943 zabýval dalším vývojem těžkého a velkého kulometu, dále také vývojem lafet určených pro oba typy kulometu. Vývoj probíhal i na konstrukcích protiletceckých kanonů, ručních granátů a zaměřovačů.⁵³

Výrobní odbor se zabýval vyřizováním všech zakázek, které vsetínský závod obdržel. Dbal na přesné a včasné plnění. Kontroloval hospodaření spojené s výrobou a prováděl kontrolu kvality výrobků. Odbor se skládal z investičního referátu, předávacího oddělení,

⁵¹ ZA v Opavě, fond ZVS Zbrojovka, k. p. Vsetín, kart. 5, inv. č. 2, *Oběžníky*.

⁵² ZA v Opavě, fond ZVS Zbrojovka, k. p. Vsetín, kart. 11, inv. č. 10, *Zprávy a zápisy*.

⁵³ KAZMÍŘ, Silvestr. *Zbraně, munice a pyrotechnika: šedesát let výroby ve Zbrojovce Vsetín*, Vsetín, 2000, s. 10.

stavebního a montážního dozoru, výrobní kanceláře, závodní přípravy výroby a zkušební materiálu.⁵⁴

3. 4 Výroba

Objem výroby měl od roku 1939 do roku 1945 stoupající tendenci. Závod nebyl do roku 1940 z pohledu výroby plně vytížen, jelikož nacistické Německo slavilo vojenské úspěchy v rychlém sledu, což ovlivnilo poptávku. Až po napadení Sovětského svazu počet objednávek strmě vzrostl.

Během let 1942–43 se začal zvyšovat tlak na výrobu zbraní a hlavním cílem bylo dosažení maximální výroby pouze určitých výrobků. Jedním z těchto výrobků se stal kulomet MG 131.

Výrobní plán z počátku roku 1944 počítal se změnou výrobních programů, kdy měl výkon výroby dosáhnout až 115 %. Ve vsetínském závodě se tento plán podařilo překročit, když se výroba, která v březnu dokázala vyprodukovat na 1 200 ks kulometů MG 131, již v červnu zvýšila svou produkci na 5 000 ks těchto zbraní. Za celý rok 1944 se vyrobilo na 42 837 kulometů MG 131.⁵⁵

Výrobní náklady v roce 1939 činily 77 426 629,27 K, naopak v roce 1944 náklady narostly na 770 727 586,99 K. Můžeme tedy mluvit o desetinásobném nárůstu v oblasti nákladů určených pro výrobu. Na začátku roku 1945 se zbrojní válečná výroba zastavuje v důsledku vážných potíží s dodávkami materiálu a dopravních potíží.⁵⁶

Další součástí výroby byly produkty nářaďovny. Pod vedení nářaďovny spadalo i závodní učiliště. Nejdůležitější výrobky byly měřidla, nástroje, upínače a vrtáky. Nejvíce byla ovlivněna výroba nástrojů v období přechodu na německou válečnou výrobu. Po nářaďovně se požadovalo množství nových nástrojů nutných pro výrobu těžkých a velkých kulometů. Určitý problém tvořil i nedostatek strojů. Na konci války zaměstnávala nářaďovna 1 936 pracovníků, z toho 1 748 dělníků a 188 úředníků.⁵⁷

⁵⁴ ZA v Opavě, fond ZVS Zbrojovka, k. p. Vsetín, kart. 31, inv. č. 28a, *Organizační schémata*.

⁵⁵ ZA v Opavě, fond ZVS Zbrojovka, k. p. Vsetín, kart. 150, inv. č. 171, *Výkazy o výrobě*.

⁵⁶ ZA v Opavě, fond ZVS Zbrojovka, k. p. Vsetín, kart. 45-49, inv. č. 176, *Roční výkazy*.

⁵⁷ ZA v Opavě, fond ZVS Zbrojovka, k. p. Vsetín, kart. 31, inv. č. 28a, *Organizační schémata*.

Již na počátku roku 1939 byla výroba munice v plném provozu. Kromě zakázek pro německou armádu se exportovala 20 mm munice i do Jugoslávie, Íránu, aj.

Nejvyšší nárůst výroby nastal během roku 1942 a nejvyššího bodu dosáhl v roce 1944, kdy byla provozní kapacita muničky plně využita.

Zásadním problémem se staly dodávky kovů využívaných při výrobě jednotlivých nábojů. Nedostávalo se zejména mědi a mosazi. Tyto události donutily vedení vsetínského podniku k přechodu výroby na využití železa, což značně zpomalilo samotnou výrobu.⁵⁸

Reorganizace se nevyhnula ani výrobě munice. Zde se zvýšila kontrola produkováných součástek, jelikož přetrvávající výbuchy munice byly připisovány dělníkům, kteří měli výrobu vědomě sabotovat.

Nejvíce pracovníků, konkrétně 2 295, zaměstnávala munička vsetínského závodu k červnu roku 1940. V téže době v muničce pracovalo i nejvíce dělníků. Nejvyšší počet úředníků zaměstnaných ve výrobě munice působil v prosinci roku 1943, kdy na úřednických pozicích pracovalo 90 pracovníků. Od počátku roku 1940 se celkové počty pracovníků muničky pohybovaly okolo 2 000 zaměstnanců.⁵⁹

Provoz výroby zbraní byl reorganizován, přičemž došlo ke spojení provozu těžké a velké kulometky. Stěžejní výrobky tvořily těžký kulomet ZB 53 a velký kulomet ZB 60.

Výroba těžkého kulometu ZB 53 tvořila značnou část výroby do ledna roku 1941, kdy bylo vyrobeno na 599 ks. Stejně tak výroba velkého kulometu ZB 60 se postupem válečných let snižovala. Za celý rok 1939 se těchto kulometů vyrobilo na 421 ks.

Mezi další stěžejní výrobky produkované výrobou zbraní, patřily lafeta ZB 308 a ZB 405, kterých se od roku 1940 do roku 1942 na 1 650 ks. Další typ lafety nazvané LC 30, určené pro německé námořnictvo, se v pěti obdobích od roku 1940 do konce roku 1943 vyrobilo na 2 113 ks.

Na počátku roku 1940 se započalo s výrobou těžkého kulometu Maschinengewehr FF 20, určeného pro německé letectvo. Výroba byla rozpracována do osmi výrobních období od konce roku 1940 do konce roku 1943. Za uvedenou dobu výroba zbraní vyprodukovala na 8 920 ks.

⁵⁸ ZA v Opavě, fond Sběrka technické dokumentace Zbrojovka, n. p. Vsetín, kart. 6, inv. č. 32, *Střela 20mm*.

⁵⁹ ZA v Opavě, fond ZVS Zbrojovka, k. p. Vsetín, kart. 190-191, inv. č. 206, *Průměrné stavy zaměstnanců*.

S nově vzniklými potřebami německé armády bylo přikročeno k výrobě protiletadlových zbraní. Jednu z nich, protiletadlové dělo Flak 37 mm, vyráběl vsetínský závod. Výroba probíhala od března roku 1943, do března roku 1944 se vyprodukovalo na 423 ks.

Nejvíce vyráběnou zbraní se stal letecký kulomet MG 131, který byl primárně určený do německých stíhacích letounů. Jeho výroba měla vzestupnou tendenci po celou dobu německé výroby ve vsetínském závodě. Nejvyššího bodu dosáhla výroba ve třetím čtvrtletí roku 1944, kdy se vyrobilo na 15 300 ks. tohoto kulometu. Za celou dobu výroby bylo vyprodukováno na 51 801 ks. kulometu MG 131.

Největším problémem výroby zbraní byl trvalý přechod na německou zbrojní výrobu, který způsobil organizační komplikace ve výrobě. Nové výrobní normy a postupy se značně zpomalily.⁶⁰

Výroba zbraní se mimo produkci těžkých a velkých kulometů, také jejich součástí, zabývala i výrobou lehkého kulometu ZB vz. 27, jednalo se o jeden z nejlepších lehkých kulometů na světě. Jeho výroba probíhala ve více než dvaceti zemích po celém světě. V Anglii se vyráběl pod názvem Bren. Přesné počty o produkci nejsou známy. Export těchto zbraní probíhal do oblastí Jugoslávie a Španělska.⁶¹

Ve výrobě zbraní se celkový počet pracovníků mezi červnem roku 1939 a dubnem roku 1945 více než zdvojnásobil. Nejvíce dělníků bylo zaměstnáno k prosinci roku 1944, konkrétně 3 606, nejvyšší počet úředníků během okupace je datován k červnu roku 1943, kdy na úřednických pozicích působilo na 270 pracovníků.⁶²

⁶⁰ KAZMÍŘ, Silvestr. *Zbraně, munice a pyrotechnika: šedesát let výroby ve Zbrojovce Vsetín*, Vsetín, 2000, s. 9 - 12.

⁶¹ ZA v Opavě, fond Sběrka technické dokumentace Zbrojovka, n. p. Vsetín, kart. 53, inv. č. 144, *Lehký kulomet ZB vz. 27*.

⁶² ZA v Opavě, fond ZVS Zbrojovka, k. p. Vsetín, kart. 191.191, inv. č. 206, *Průměrné stavy zaměstnanců*.

3. 5 Péče o zaměstnance

Nedostatek bytů se jevil jako jeden z největších problémů. Byla naplánována druhá etapa výstavby bytových domů, která měla být ukončena do poloviny roku 1941. Celkem se vystavělo šest bytových domů, poslední z nich byl zkolaudován v červnu roku 1941.

Ani výstavba nových bytových domů nemohla uspokojit strmě narůstající počet pracovníků závodu, proto se přikročilo k třetí etapě výstavby. Místem pro výstavbu byl vybrán prostor za budovou bývalé Thonetovy továrny. Počítalo se s výstavbou 5 obytných domů. Nová bytová kolonie byla dostavěna na konci roku 1942.⁶³

Přidělování jednotlivých bytů podléhalo bytové komisi, která podle pořadí a zájmu závodu určovala, kdo má na jaký byt právo, přičemž byli upřednostňováni zaměstnanci německé národnosti.

Celkově obývalo závodní byty na 3 450 osob, v roce 1942 byla další výstavba zastavena. Nájemné se lišilo podle typu bytu. Za jednopokojové byty činilo měsíční nájemné 110 K, za dvoupokojové – 340 K, za svobodárnu – 110 K. Další možností bylo ubytování na internátě za 40 K měsíčně.⁶⁴

V říjnu roku 1939 se vedení vsetínského závodu rozhodlo využít místní soukromé autobusové dopravce k dopravě pracovníků do závodu.

K dopravě do závodu i zpět se využívalo na 56 autobusů, které měly svou centrálu na Dolním náměstí. Na konci roku 1944 se denně přepravilo na 7 500 osob. Autobusy nepokryly kapacitu, a situaci měla pomoci vyřešit až závodní vlečka.⁶⁵

Během roku 1941 bylo z iniciativy zaměstnanců založeno Kulturní sdružení zaměstnanců Zbrojovky (dále jen KSZZ). Hned po založení se o činnost KSZZ zajímalo gestapo. Příslušníci gestapa považovali sdružení za pokračování Sokola, a proto si vyžádali dokumenty pojednávající o činnostech KSZZ.

Samotné KSZZ se skládalo z jednotlivých odborů – divadelní, filatelistický, fotografický, hudební, společenský, sportovní, šachový a vzdělávací.

⁶³ ZA v Opavě, fond ZVS Zbrojovka, k. p. Vsetín, kart. 135, inv. č. 127, *Výkazy o investiční výstavbě*.

⁶⁴ ZA v Opavě, fond ZVS Zbrojovka, k. p. Vsetín, kart. 180, inv. č. 193, *Účetní tabulky souhrnné*.

⁶⁵ ZA v Opavě, fond ZVS Zbrojovka, k. p. Vsetín, kart. 11, inv. č. 10, *Zprávy a zápisy*.

Sportovní aktivity tvořily fotbalové zápasy o putovní pohár. Cvičení probíhalo ve školních tělocvičnách. Došlo také k úpravě pozemků u nemocnice, které poté sloužily jako házenkářské a volejbalové hřiště.

V objektu – 80a, se zřídilo na začátku roku 1942 závodní kino. Dne 27. dubna 1942 obdržel vsetínský závod povolení k projekci filmů, která se však měla vztahovat pouze na zaměstnance.⁶⁶

Mzdové podmínky mezi muži a ženami byly značně rozdílné. Dne 30. listopadu roku 1941 činila pro muže hodinová sazba 8,37 K a pro ženy 5,36 K.

Mzdy dělníků se značně lišily z pohledu pracovišť. V březnu roku 1943 činily průměrné mzdy: munička – 6,45 K, nářad'ovna – 8,37 K, všeobecný provoz – 7,78 K, výroba zbraní – 7,97 K.

Od roku 1939 se do skupin rozčlenilo i úřednické osazenstvo. První skupinu tvořil ředitelský sbor, druhou skupinu vedoucí odborů a vyšší úředníci a třetí skupinu tvořili ostatní úředníci. První a druhá skupina byla ve vsetínském závodě zastoupena pouze osmi zaměstnanci, většina úředníků tvořila třetí skupinu. V prosinci roku 1944 činil průměrný měsíční plat úředníka 2 717 K.⁶⁷

Během druhé světové války se celkový počet pracujících závodu stále zvyšoval. V březnu roku 1939 ve vsetínském závodě pracovalo na 2 461 pracovníků, z toho 2 218 dělníků, 25 učňů a 243 úředníků. Nejvyššího celkového počtu zaměstnanců dosáhl závod během prosince roku 1944, v závodě tehdy pracovalo na 10 778 pracovníků, z toho 9 804 dělníků, 609 učňů a 974 úředníků.

Ve vsetínském závodě v souvislosti se stále se zvyšující výrobou pracovalo mnoho žen. Nejvíce jich bylo zaměstnáno v muničce, v prosinci roku 1943 tvořily ženy téměř třicet procent pracujících v muničce.⁶⁸

Pracovní doba měla po celou dobu války vzestupnou tendenci. Do října roku 1942 činila týdení pracovní doba 47,5 hodiny.

⁶⁶ Zbrojovák: podnikový časopis zaměstnanců Zbrojovky, Brno, n.p. Praha, 1945, č. 4 s. 62 – 63.

⁶⁷ ZA v Opavě, fond ZVS Zbrojovka, k. p. Vsetín, kart. 180, inv. č. 193, Účetní tabulky souhrnné.

⁶⁸ ZA v Opavě, fond ZVS Zbrojovka, k. p. Vsetín, kart. 190-191, inv. č. 206, Průměrné stavy zaměstnanců.

Dne 22. října 1942 byla oběžníkem vydaným generálním ředitelstvím změněna pracovní doba na 60 hodin týdně. Tedy od 6.00 do 16.30 h každý všední den a od 6.00 do 14.00 h v sobotu.

Stále se zvyšující výroba donutila generální ředitelství k další změně v oblasti pracovní doby. Dne 25. května 1944 se dalším oběžníkem měnila pracovní doba na 12 hodinovou denně, čímž se týdenní pracovní doba zvýšila na 72 hodin.⁶⁹

Počet strážníků využívajících závodního stravování během války stále stoupal. V prosinci roku 1943 využívalo závodního stravování na 5 108 osob. S vybudováním objektu – 75, který sloužil jako kantýna, se stravovací situace od poloviny roku 1939 značně zlepšila.

Od 2. října roku 1939 se zavedlo užívání odběrních lístků téměř na všechny potraviny. Samotné zásobování potravinami probíhalo plynule. Město Vsetín díky svému zbrojnímu závodu spadalo do skupiny přednostně zásobovaných měst.

V únoru roku 1941 se zásobovací situace zhoršovala, což se vedoucí kantýny Josef Valchář snažil řešit záměnou údajů. Gestapo však na podvody přišlo a Josef Valchář byl 27. dubna roku 1943 zatčen a následně v Ostravě popraven.⁷⁰

3. 6 Odbojové operace pracovníků vsetínského závodu

První problémy v chodu vsetínského podniku se datují ke květnu roku 1939, kdy v souvislosti s nevyplacením drahotní výpomoci vypukla dělnická stávka v mechanické dílně velkého kulometu. Důvodem stávky byla nevyjasněnost v zařazení vsetínského závodu do velikostní skupiny I, a s tím spojenou nižší výpomoc. Dělníkům se podařilo stávkou vedení vsetínského závodu donutit k jednáním s generálním ředitelstvím, které podnik zařadilo do I. velikostní skupiny.

Mezi spontánní projevy vůči okupantům patřilo poškozování symbolů nacistického Německa, ať už se týkalo o portréty Adolfa Hitlera nebo státní vlajky. Tyto projevy však byly velmi nebezpečné především kvůli množství kolaborantů v závodě. V případě udání se

⁶⁹ ZA v Opavě, fond ZVS Zbrojovka, k. p. Vsetín, kart. 5, inv. č. 2, *Oběžníky*.

⁷⁰ ZA v Opavě, fond ZVS Zbrojovka, k. p. Vsetín, kart. 53-55, inv. č. 34, *Zápisy, zprávy, korespondence*.

často stávalo, že byl iniciátor přestupků deportován do koncentračního tábora. Nejčastějšími prohřešky vůči pracovnímu řádu se stávalo narušování provozu malými sabotážemi, např. špatnou údržbou strojů nebo výrobou zmetků.

Vznik první odbojové skupiny ve vsetínském závodě se váže k létu roku 1944. Jejimi strůjci se stali atleti SK Vsetín. Organizovali sabotáže ve výrobě a podařilo se jim opatřit si několik zbraní. Mezi zásadní události se dá považovat navázání komunikace mezi pracovníky vsetínského závodu a 1. partyzánskou brigádou Jana Žižky. Ty se dohodly na dodávkách zbraní, které by poté partyzáni mohli využít. Nejsložitějším se jevílo promyslet vývoz zbraní a munice přes vrátnici. Je nutné zdůraznit, že za nedovolené držení zbraně byl trest smrti.⁷¹

Hlavní odboj se soustředil do skupin Jarda 7, Josefa Laži, kapitána Jerryho, Pro vlast a Valentina Gáby. Skupiny úzce spolupracovaly s pracovníky závodu, kteří často vstupovali do jejich řad. Hlavní náplní skupin se staly přepady nákladních německých aut se zbraněmi a municí. Několikrát se podařilo odpojit závod od elektrické energie zničením přírodních linek. V jednom případě se podařilo umístit bombu do nákladního vlaku na vsetínském nádraží, který následně explodoval.⁷²

3. 7 Poslední měsíce okupace

Závěr okupace byl často ve znamení leteckých náletů. První zmínky o spatření sovětských letadel nad vsetínským závodem jsou ze 4. září roku 1944. Závod měl k dispozici protileteckou obranu, která však nebyla využita. Nutno podotknout, že k bombardování závodu nikdy nedošlo. V souvislosti s nálety se vždy vyhlášoval protiletecký poplach. Poplachy měly různou časovou délku. Ve většině případů se jednalo o minuty nebo hodiny. Ve dvou případech můžeme mluvit o celodenním nebezpečí náletu. Situace způsobené poplachem vybízely k dalším sabotážím na provozech závodu.

Na počátku roku 1945 se započalo s budováním zátaras a jiných omezení, které měly bránit příjezdu do vsetínského závodu. Jednalo se zejména o protitankové přehradu. V únoru roku 1948 se podařilo zničit transformátor, který spojoval vsetínský závod

⁷¹ FRANĚK, Otakar. Dějiny koncernu brněnské Zbrojovky. Díl 3, 1939-1945. Brno, 1969, s. 191.

⁷² *Zbrojovák: podnikový časopis zaměstnanců Zbrojovky, Brno, n.p.* Praha: Zbrojovka Brno, 1946, č. 7, s. 67.

s elektrickou sítí. Další škody na elektrickém spojení byly mezi únorem a dubnem roku 1945 velice časté.

Dodávání materiálu do závodu bylo v důsledku přepadů partyzány opatřeno doprovodem. Zásilky se zpožďovaly a nebylo možné určité typy zbraní sestavit do konečné podoby. Expedice zbraní však nadále probíhala, přestože nebyly v kompletním stavu.

V dubnu roku 1945 se už nedá mluvit o stálé výrobě. Největším problémem se jevily dodávky materiálu nutného k sestavování jednotlivých zbraní a munice. Došlo k poškození trati Vsetín – Hranice.⁷³

V souvislosti s plánováním ústupu přikročilo německé vrchní velitelství branné moci k přípravám uvolnění, vyklizení, ochromení a zničení hospodářských podniků. Vedení závodu vytvořilo čtyřfázový plán vyklizení závodu, který zahrnoval přesun programu MK 303 Br a odmontování nejdůležitějších strojů. Ze závodu se mělo odvést na 1 500 tun materiálu v 475 nákladních vagónech. Vypravily se však pouze čtyři a v důsledku zdržení byly odstaveny ve Valašském Meziříčí.

Dále došlo k přípravám ochromení a zničení vsetínského závodu. K těmto úkolům byl povolán destrukční oddíl německé armády, který 2. května roku 1945 započal s přípravami. Čeští zaměstnanci vsetínského závodu předpokládali, že dojde ke kompletnímu zničení, a proto se snažili zachránit důležité písemnosti. Přesto byly způsobeny škody v několika objektech. Úplně zničeny byly objekty sloužící k dodávce proudu.

Dne 3. května roku 1945 se ke Vsetínu přiblížila Sovětská 18. armáda. Ta dostala informaci o přípravách, které měly vést ke zničení vsetínské Zbrojovky. Sovětským vojákům se podařilo zajmout destrukční oddíl mířící ke Vsetínu a poté proniknout do samotného závodu, kde odstranili rozmístěné nálože. K poslední fázi plánu zničení závodu nedošlo, i když výroba byla zcela ochromena.⁷⁴

⁷³ ZA v Opavě, fond ZVS Zbrojovka, k. p. Vsetín, kart. 53-55, inv. č. 34, *Zápisy, zprávy, korespondence*.

⁷⁴ Tamtéž.

4 Fungování vsetínského závodu do jeho znárodnění

Obnovení provozu a výroby v podniku v době krátce po osvobození. Způsob vyrovnání se nového vedení podniku s kolaboranty a zrádci. Analýza rozvoje výroby a jejích proměn v období let 1945–1948. Změny, které proběhly v postavení zaměstnanců, včetně zásadních změn v souvislosti s procesem znárodnování

4.1 Obnovení výrobní činnosti závodu

Dne 5. května 1945 vsetínský závod obsadila Rudá armáda. Její velitelé podnik označili za německý a považovali ho za svou trofej. Představitelé vsetínského závodu se pokoušeli vyjednat předání závodu zpět do jejich rukou. Sověti poté uznali vsetínský závod jako český a za svou trofej určili stavby a jejich vybavení, které vznikly v době okupace.

Vedoucím orgánem závodu se stala revoluční rada, která se skládala z šestnácti osob z řad zaměstnanců. Prozatímním ředitelem se stal ing. Voženílek. Hlavním cílem nového vedení se stalo znovuzavedení výroby. K tomu bylo nutno donutit pracovníky podniku k opětovnému nástupu do práce. Pracovníci obdrželi prostřednictvím městského rozhlasu zprávu, ve které byl určen termín nástupu do 15. května roku 1945. V případě, že se zaměstnanec do uvedeného data nedostavil, jeho pracovní poměr zanikl. Na druhé straně závod nebyl provozuschopný, jelikož jeho připojení do elektrické sítě bylo zničeno. Mnoho pracovníků dostalo za úkol podílet se na opravách infrastruktury a poškozených domů.⁷⁵

4.2 Škody způsobené válkou

Vsetínský závod byl ustupující německou armádou značně poškozen. Nedošlo k jeho úplnému zničení, přestože německá strana podnikla jisté přípravy. Došlo k úplnému zničení čtyř objektů. Zcela zničeny byly tři trafostanice zásobující vsetínský závod elektřinou a sklad munice. Největší poškození dále utrpěly objekty sloužící k výrobě - mechanické dílny a nářaďovny. Škody na uvedených objektech přesáhly 7 mil. K, odhad celkového poškození objektů se vyšplhal až na 20 mil. K.

⁷⁵ ZA v Opavě, fond ZVS Zbrojovka, k. p. Vsetín, kart. 12, inv. č. 11, *Situační zpráva o závodě*.

Další škody byly způsobeny na strojním vybavení, náradí, sociálním vybavení, neúplně dokončených a hotových výrobcích. Celkové škody na uvedených objektech se odhadly na 27 mil. K. Vsetínský závod expedoval během války hotové výrobky, které se po cestě ztratily, čímž vznikla závodu škoda 20 mil. K.

Válečné škody do značné míry ovlivnily výrobu v druhé polovině roku 1945 a první polovině roku 1946. Neuskutečněná výroba byla odhadnuta na částku 327 mil. K.

Dne 31. října roku 1945 vsetínský závod vykázal celkové škody způsobené válkou ve výši 485 152 615 K⁷⁶. Do válečných škod vedení vsetínského podniku započítalo i stroje zabavené sovětskou stranou. Ta zabavila na 542 strojů v celkové částce 24 591 696 K.⁷⁷

Částečná náhrada strojů se dostavila během podzimu roku 1945, kdy v souvislosti s likvidací německých průmyslových podniků v pohraničí vsetínský závod získal jejich vybavení, jednalo se zejména o obráběcí stroje.

4. 3 Konfiskace majetku Němců a potrestání kolaborantů a zrádců

Vyhláškou ze dne 11. května roku 1945 měly být Němci ze všech pozic v Čs. zbrojovce, propuštěni. O tři dny pozděj byla ustanovena vyšetřující komise, která měla zjišťovat míru kolaborace a prověřovat činnost Němců z údajů, které měla k dispozici.

Z vedoucích vsetínského závodu byl obviněn bývalý ředitel ing. dr. Alois Sosnar, který byl obviněn z kolaborace s nepřítelem a okamžitě propuštěn z podniku. Materiál se dále zaslal k Lidovému soudu, který měl proti jeho osobě podniknout další řízení.

Dalším z bývalých ředitelů, kteří se po válce do Vsetína vrátili, se stal Němec Gryzbeck, který byl zadržen při svém útěku na západ. Ten byl po návratu na Vsetín internován ve sběrném táboře v Jasenicích s dalšími Němci a kolaboranty. V táboře jich bylo umístěno na dvě stovky. Němci a kolaboranti se účastnili na opravách silnice a železnice, dále také na budování vlečky do závodu.⁷⁸

⁷⁶ V uvedené částce je započítána i zastavená výroba od osvobození v květnu roku 1945 do srpna roku 1946.

⁷⁷ ZA v Opavě, fond ZVS Zbrojovka, k. p. Vsetín, kart. 68, inv. č. 64, *Válečné škody na objektech*.

⁷⁸ *Zbrojovák: podnikový časopis zaměstnanců Zbrojovky, Brno, n.p.* Praha: Zbrojovka Brno, 1945, č. 1, s. 12.

4. 4 Peněžní pomoc obětem nacismu

Čs. zbrojovka se snažila co nejlépe odškodnit své zaměstnance, kteří po dobu okupace museli snášet jednání německého vedení. Podmínky udělení závodní pomoci byly ve vsetínském závodě poprvé k nahlédnutí v závodním časopise *Průlom* 14. července roku 1945. Podmínky udělení závodní pomoci se týkaly perzekuovaných zaměstnanců v době německé okupace, zejména z důvodu rasových nebo politických, dále zaměstnanců vězněných ve vězeních a koncentračních táborech. Věznění zaměstnanci měli obdržet částku 5 000 K a dále 1 000 K za každé nezaopatřené dítě. Pozůstalí po padlých zaměstnancích měli obdržet 10 000 K a 2 000 K za každé nezaopatřené dítě. Pozůstalým byly poskytnuty pohřebné, sirotčí a vdovský důchod. Zaměstnanci, kteří nadále nemohli vykonávat své povolání v důsledku perzekucí, obdrželi podporu.⁷⁹

4. 5 Správa koncernu Čs. zbrojovky

V souvislosti s dekrety z 19. května roku 1945, byla Čs. zbrojovka převedena pod státní správu jako významný ekonomický celek.

Dne 18. května roku 1945 byla v pražském generálním ředitelství ustavena podniková rada. V té figurovali nejdříve pouze pracovníci zmíněného ředitelství, až po protestech se 6. června roku 1945 přikročilo k ustavení 23 členné rady, ve které měly mít zástupce všechny závody koncernu. Na pozici místoředitele byl zvolen Vlastimil Veselý ze vsetínského závodu. V důsledku konfiskace se značně proměnil celkový ráz organizační struktury Čs. zbrojovky. Během roku 1945 se koncern rozrostl o množství podniků, které byly do té doby samostatné v soukromých rukou. Celý koncern Čs. zbrojovky sdružoval celkem 35 firem a závodů. Mezi nově přiřazené podniky patřily i zbrojní továrny ing. Janečka a ing. Velinského. Generální ředitelství nadále sídlilo v Praze. Koncern zaměstnával 27 000 osob.⁸⁰

⁷⁹ *Průlom: list valašského lidu*. Vsetín: Okresní výbor KSČ, 1945, č. 6, s. 2.

⁸⁰ *Zbrojovák: podnikový časopis zaměstnanců Zbrojovky, Brno, n.p.* Praha: Zbrojovka Brno, 1946, č. 12, s. 97.

4. 6 Správa závodu a jeho vnitřní organizace

Po skončení války bylo nutné reorganizovat organizační schéma vytvořené během okupace. Dne 12. října roku 1945 vydala národní správa oběžník, který nově upravoval organizaci vsetínského závodu.⁸¹

Hospodářský odbor se staral o činnost v hospodářském a organizačním plánování. Jeho úkolem bylo vydávání oběžníků a pokynů. Zjišťovalo se plnění předepsaných norem. Dále stanovení mezd zaměstnanců, oceňování výrobků, plnění výrobních plánů atd.

Oddělení osobních věcí se zabývalo potřebami a stavy zaměstnanců. Po válce odpadl význam vsetínského závodu jako zbrojního podniku. Mnoho pracovníků se obávalo, že výroba bude zastavena, a proto se rozhodli pro změnu působiště. Odcházel do jiných průmyslových podniků s jistějšími výrobními programy. Vedení vsetínského závodu se pokoušelo o přilákání nových pracovníků formou náborů ve školách na Moravě a na Slovensku. Náborů však nevedly ke značným úspěchům. Počty zaměstnanců stále klesaly, v dubnu roku 1945 zaměstnával vsetínský podnik celkem 10 271 pracovníků, v prosinci téhož roku pouze 4 661 pracovníků.⁸²

Oddělení sociálních věcí se staralo o zdravotní služby zaměstnanců. Vznikla pozice závodního lékaře, počítalo se i s pozicí zubního lékaře. Vsetínská Zbrojovka se stala prvním podnikem ve Vsetíně, který měl vlastní zdravotnickou péči.

Mateřská škola a jesle vznikly v budovách ředitelské a mistoředitelské vily. Budovy byly pronajaty vsetínským závodem a vedení města poté zřídilo tři třídy mateřské školy.⁸³

Oddělení správního odboru v nově vytvořeném schématu zahrnovalo hlavní sklad, mzdovou a provozní účtárnu, nákup, pokladnu, poštu a prodej. Správní odbor tvořil největší nevýrobní útvar ve vsetínském závodě.⁸⁴

Největší potíže, s kterými se správní odbor po válce musel vypořádat, bylo nefungování dopravní obslužnosti.

⁸¹ ZA v Opavě, fond ZVS Zbrojovka, k. p. Vsetín, kart. 5, inv. č. 2, *Oběžníky*.

⁸² ZA v Opavě, fond ZVS Zbrojovka, k. p. Vsetín, kat. 190-191, inv. č. 206, *Průměrné stavy zaměstnanců*.

⁸³ Průlom: list valašského lidu. Vsetín: Okresní výbor KSČ, 1945, č. 12, s. 1-2.

⁸⁴ ZA v Opavě, fond ZVS Zbrojovka, k. p. Vsetín, kart. 31, inv. č. 28a, *Organizační schémata*.

Hlavní sklad se podařilo v posledních měsících války uchránit od většího poškození. Překladiště na vsetínském nádraží nebylo poškozeno vůbec. Jeho hlavní náplní se stalo expedování materiálů z Považské Bystrice, kde byl evakuován za války.

Mzdová účtárna byla již během května roku 1945 velice zatížena. Důvodem se stalo vyplácení dubnových mezd, které v důsledku výpadků proudu během měsíce dubna nebyly připraveny. Vzhledem k ztrátě mnoha dokumentů se přikročilo k vypočítání průměrné výplaty pro duben z období mezi lednem a březnem roku 1945.

Oddělení nákupu se zabíralo zejména likvidováním objednávek z období války. Dále obstarávalo materiál pro výrobu, zejména lovecké munice a těžkých kulometů vz. 37.

Pokladna se musela krátce po válce vypořádat s velkými řadami zaměstnanců požadujících výplatu mezd, i přesto zvládala svůj provoz bez větších problémů.

Pošta byla po válce ochromena a expedice zásilek neprobíhala. Vsetínská pošta fungovala jen omezeně, zasílala pouze listovní zásilky.

Oddělení prodeje se zabývalo likvidací pohledávek z období války. Zajímavostí je prodej zbraní pracovníkům závodu, jednalo se o brokovnice, kulovnice a vzduchovky.

Provozní účtárna se zabývala zejména soupisem škod, kteří vznikly během války. Prováděla inventury, které však komplikoval fakt, že doposud nebylo rozhodnuto o budoucích výrobních programech

Největší oddělení správního odboru tvořila hospodářská správa. Byla tvořena dopravou, kantýnou, správou budov a zásobovací službou.

Doprava zaměstnanců a materiálů do a ze závodu byla po osvobození v katastrofálním stavu. V důsledku ústupu Němců se vozový park potýkal s nedostatkem vozidel. Pro dopravu zaměstnanců se využívalo asi 22 autobusů, poté se přistoupilo k dopravě na nákladních vozech, které však nebyly kryté. Očekávala se dostavba závodní vlečky (viz Příloha 5), která byla dokončena 14. prosince roku 1945 a ihned uvedena do provozu. Nasazeny byly dvě vlakové soupravy, které měly kapacitu pro 1 600 osob.

Kantýna poskytovala obědy pro pracovníky vsetínského závodu. Zásobování fungovalo bez jakýchkoli problémů.

Správa budov prošla na konci roku 1945 reorganizací. Prováděla práce na odstěhování vojáků Rudé armády, kteří byli ubytováni v objektu – 80a. Na konci listopadu roku 1945 byl zrušen internační tábor v Jasenicích, kde pobývali Němci.

Zásobovací služba se starala o přísun dostatku vybavení pro zaměstnance vsetínského závodu. Po válce se dodávky pracovního vybavení značně spožďovaly, což se neobešlo bez nespokojených ohlasů pracovníků. Hlavním vybavení tvořila pracovní obuv.

Po konci války působil na pozici ředitele ing. Voženílek, který byl jmenován závodní radou. Dále byl 20. července roku 1945 jmenován do národní správy Čs. zbrojovky a během následujícího roku přeložen.

Na místo podnikového ředitele bylo v souvislosti s odchodem ing. Voženilka vypsáno na začátku července roku 1945 výběrové řízení. Ve výběrovém řízení uspěl ing. Konstantin Chrást, který doposud působil na pozici zástupce ředitele výroby zbraní, jeho zástupcem byl jmenován ing. Alois Netušil.⁸⁵

V oddělení speciální konstrukce byly začleněny konstrukce munice, přístrojů, zaměřovačů a zbraní. Dále pokusná dílna a střelnice. Téměř všechna oddělení konstrukce se zabývala zejména návrhy, které měly v konečné fázi vylepšit dosavadní výrobní postupy u jednotlivých zbraní. Pokusná dílna produkovala součástky do zbraní a nevojenskou výrobu. Střelnice se zabývala zejména ukázkami zbraňových výrobků činovníkům ministerstva národní obrany a zástupcům jugoslávské delegace. Oddělení konstrukce a pokusná dílna tvořily technickou kancelář, která se po válce zaměřila zejména na zdokonalování a opracovávání materiálu.⁸⁶

Učňovská škola se po válce musela vypořádat se snužujícím se počtem učňů. Jejich počet se v prvních měsících po skončení války snížily téměř o polovinu. Až na podzim roku 1945 se situace obrátila a počet učňů se v začátku téhož roku zastavil na čísle 450. Učni se účastnili na výrobě zadaných zakázek. Spoluúčast na výrobě je měla připravit na úspěšné splnění závěrečných učňovských zkoušek.⁸⁷

⁸⁵ ZA v Opavě, fond ZVS Zbrojovka, k. p. Vsetín, kart. 5, inv. č. 2, *Oběžníky*.

⁸⁶ ZA v Opavě, fond ZVS Zbrojovka, k. p. Vsetín, kart. 504, inv. č. 1110, *Dálková střelnice ve Střelné*.

⁸⁷ ZA v Opavě, fond ZVS Zbrojovka, k. p. Vsetín, kart. 45-49, inv. č. 176, *Roční výkazy*.

4.7 Výroba

Výroba vsetínského závodu prošla po osvobození velkými změnami. Hlavním důvodem se stala snížená potřeba vyzbrojování. Vsetínská Zbrojovka tím ztratila význam, pro který byla vybudována. Vsetínský závod od května až do konce listopadu téměř neprovozoval. Dokončovaly se pouze dříve zadané zakázky. Výrobu značně ovlivnily i škody způsobené válkou, zejména zničené trafostanice, které dodávaly do závodu elektřinu. Po intervencích na Ministerstvu průmyslu se připravil nový výrobní plán, který se členil na výrobu komunálního a operačního nářadí, pletacích a šicích strojů. V plánu byla i výroba součástek do automobilů, jež však nebyla realizována.

Reorganizace se nevyhnula ani oddělením výroby. V souvislosti se zaváděním nových výrobních programů se 21. října roku 1945 přistoupilo k rozčlenění nářaďovny na výrobu komunální a operační. Munička se přeorganizovala na výrobu šicích strojů. Výroba těžkých a velkých kulometů byla nově rozdělena na výrobu textilních strojů a výrobu zbraní.⁸⁸

Již v červnu roku 1945 se započalo s výrobou v komunální nářaďovně. Hlavním výrobním artiklem se staly vrtáky. V posledních měsících války se podařilo části zaměstnanců přes velké riziko ukrýt materiál a nářadí do kanálů, což značně usnadnilo počátek výroby.

Výroba vrtáků probíhala na objektu – 12, který byl rozšířen o místnost pro kontrolu a ostřířnu. Celkem se za rok 1945 vyrobilo na 312 884 vrtáků. Dalšími produkty byly posuvná měřítka a mikrometry, jejich výroba začala během listopadu roku 1945.

V souvislosti s nedostatkem zakázek na výrobu zbraní se i výroba operační nářaďovny povážlivě snížila. Oddělení konstrukce trpělo nedostatkem konstruktérů, které bylo potřeba co nejdříve zaměstnat. Vznikaly výkresy operačního nářadí, frézových a popisovacích strojů, dále pomucky a nářadí pro výrobu psacích strojů. Operační nářaďovna se potýkala s nedostatkem materiálu, zejména oceli.

⁸⁸ ZA v Opavě, fond ZVS Zbrojovka, k. p. Vsetín, kart. 29-30, inv. č. 26, *Organizační řád podniku*.

Oddělení všeobecného provozu krátce po osvobození vykonávalo práce na znovuzapojení vsetínského závodu do elektrické rozvodné sítě. Dále se staral o zřizování provizorních trafostanic. Mezi jeho činností patřilo i stěhování nově utvářených provozů. Po skončení války se počet pracovníků snížil jako ve všech výrobních odděleních, ale do konce roku 1945 postupně narůstal.

Novým výrobním programem, který vznikl přeorganizací dřívějšího provozu muničky, byla výroba šicích strojů, která probíhala v objektech – 14, 15, 94 a 95. Přesto si nový výrobní program ponechal postupy ze svého dřívějšího zaměření výroby munice a nadále produkoval loveckou municí.

Výroba šicích strojů stanovila roční plán výroby na 50 000 strojů, z toho měly jednu polovinu tvořit šicí stroje průmyslové a druhou švadlenské. Zůstalo však pouze u plánů, jelikož jako většina ostatních oddělení vsetínského závodu se i výroba šicích strojů potýkala s nedostatkem pracovníků i vybavení. Výroba se během roku 1945 pouze rozbíhala a velkovýroba měla přijít až v budoucnu.

Výroba lovecké munice naopak fungovala bez problémů a započalo se s ní během října roku 1945, do konce roku poté bylo vyrobeno na 443 206 nábojů.⁸⁹

Výroba textilních strojů byla během roku 1945 pouze ve fázi plánování. Vzhledem ke svému dřívějšímu zaměření na výrobu těžkých a velkých kulometů oddělení pracovalo alespoň na zakázkách zbraní, které však do budoucna již neměly být vyráběny. Hlavní produkty výroby tvořily součástky pro těžký kulomet. Náhradou ukončených zbraňových výrobních programů se stala výroba obráběcích strojů, dále výroba frézovacích strojů určených pro výrobu vrtáků.

Další z výrobních provozů vznikl na podzim roku 1945. Výroba probíhala v objektech – 9, 10 a 11. Reorganizace proměňovala téměř všechna výrobní oddělení na mírovou výrobu. Jediným navazujícím oddělením na předešlou zbrojní výrobu byla výroba zbraní, dříve provoz těžké kulometky. Hlavní výrobní artikl tvořila výroba těžkého kulometu vz. 37. Výroba zbraní se však potýkala s nedostatkem materiálu. Dlouhodobější plán počítal s

⁸⁹ ZA v Opavě, fond ZVS Zbrojovka, k. p. Vsetín, kart. 91-92, inv. č. 116, *Plán výroby*.

tím, že v případě dostatku materiálu dokončí 3 000 ks těchto kulometů do konce září roku 1946. Vzhledem k nedostatku materiálu byla část strojového vybavení předána k užívání do výroby šicích strojů.⁹⁰

4. 8 Péče o zaměstnance

V souvislosti s klesajícím počtem obyvatel města Vsetína, který klesl na 11 900 osob, se závod potýkal s nedostatkem zaměstnanců, které chtěl získat prostřednictvím nových bytů. Bytová otázka se ale nelepšila. Obytné kolonie v Panské zahradě a na Trávníkách, stejně jako internáty, nebyly schopny pojmout všechny žadatele o bydlení.⁹¹

Kultura zaměstnanců vsetínského závodu byla v období okupace v režii KSZZ. Po válce na sdružení navázal Klub „Z“. Využito bylo zejména divadlo v bývalé Thonetově tovární budově, které mělo kapacitu 540 diváků.

Dalším navštěvovaným kulturním objektem se stalo závodní kino v Jasenicích, které kromě promítání filmů sloužilo i k besedám, přednáškám nebo koncertům.⁹²

Výše vydaných mezd a platů se krátce po skončení války snižovala v souvislosti se snižujícím se počtem zaměstnanců. Naproti tomu se zvyšoval celkový průměr vydaných mezd a platů během roku 1945. V dubnu roku 1945 činil průměr mezd a platů 1 281 K, v prosinci téhož roku 2 030 K.⁹³

Zásobování města Vsetína potřebnými potravinami a nezbytnými dodávkami zboží bylo po skončení války velice složité. Svým pracovníkům se vsetínský závod snažil pomoci formou vydávání rezerv, zejména dříví a uhlí. Přes nedostatek surovin bylo v oběhu velké množství protektorátních peněz, které byly stále platné. Dne 31. října roku 1945 došlo k měnové reformě, která obnovila československou korunu. Ceny zboží byly v poměru k roku 1938 vyšší, některé dokonce až o trojnásobek.

⁹⁰ ZA v Opavě, fond ZVS Zbrojovka, k. p. Vsetín, kart. 45-49, inv. č. 176, *Roční výkazy*.

⁹¹ ZA v Opavě, fond ZVS Zbrojovka, k. p. Vsetín, kart. 11, inv. č. 10, *Zprávy a zápisy*.

⁹² *Zbrojovák: podnikový časopis zaměstnanců Zbrojovky, Brno, n.p.* Praha: Zbrojovka Brno, 1945, č. 7, s. 113.

⁹³ ZA v Opavě, fond ZVS Zbrojovka, k. p. Vsetín, kart. 180, inv. č. 193, *Účetní tabulky souhrnné*.

4. 9 Znárodnění

Dne 24. října 1945 podepsal prezident Československé republiky dekret o znárodnění dolů a vybraných průmyslových závodů. Mezi znárodněnými podniky se ocitla i Čs. zbrojovka Brno, což bylo uvedeno ve vyhlášce ministra průmyslu z 27. prosince roku 1945.

Ve Vsetíně již podzimní vyhlášení dekretů vyvolalo u množství pracovníků souhlasné reakce a dne 28. října roku 1945 se uskutečnilo na náměstí na Horním městě setkání dělníků ze všech průmyslových závodů ve Vsetíně.⁹⁴

⁹⁴ *Zbrojovák: podnikový časopis zaměstnanců Zbrojovky, Brno, n.p.* Praha: Zbrojovka Brno, 1945, č. 7, s. 93.

5 Období do února roku 1948

Analýza základních organizačních změn v souvislosti se znárodněním podniku a nové postavení správy závodu. Zavádění pokročilejších výrobních programů a nové pojetí personální práce. Přehled nejdůležitějších výrobků v rámci nového výrobního plánu. Přístup pracovníků vsetínského závodu k únorovým událostem.

5.1 Vznik národního podniku Zbrojovka Brno

Během roku 1946 došlo ke zřizování národních podniků ministerstvem průmyslu. V souvislosti s vyhláškou ministra průmyslu vznikl podnik Československé závody kovodělné a strojírenské, pod který spadal národní podnik Zbrojovka Brno.

Přistoupilo se k nové organizaci nově znárodněného podniku. Jeho ústředí bylo umístěno do Prahy, kde de facto nahradilo bývalé generální ředitelství podniku. Národní podnik Zbrojovka Brno tvořilo celkem 16 závodů. Vsetínský závod nesl nové označení Zbrojovka Brno, n. p., závod Vsetín 03. Vsetínský závod byl druhým největším závodem národního podniku Zbrojovka Brno, jelikož závod II v Považské Bystrici tvořil samostatný národní podnik.

Do národního podniku Zbrojovka Brno přibývaly další závody, zejména v pohraničí. Nejednalo se pouze o závody se stejným nebo podobným výrobním programem, ale taktéž s výrobou, která měla být do podniku začleněna jako pomocná. Na konci roku 1947 již národní podnik Zbrojovka Brno tvořilo 36 závodů.⁹⁵

5.2 Správa závodu a jeho vnitřní organizace

Správa a organizace vsetínského závodu neprošla výraznější změnou. Došlo pouze ke sloučení technických odborů, které nově nesly název Technická kancelář. Hospodářská kontrola nesla nový název Závodní hospodářství. Na pozici podnikového ředitele byl potvrzen ing. Konstantin Chrást.

⁹⁵ ZA v Opavě, fond ZVS Zbrojovka, k. p. Vsetín, kart. 5, inv. č. 2, *Oběžníky*.

Vsetínský závod byl tvořen následujícími odděleními – komunální nářad'ovna, operační nářad'ovna, ředitelství, správa, šicí stroje, technická kancelář, textilní stroje, všeobecný provoz, výroba zbraní a zbrojně technický provoz.⁹⁶

Přehled o počtu zaměstnanců se bohužel kompletně nedochoval, není tedy možné přesně určit, kolik pracovníků během let 1946–1947 bylo v závodě zaměstnáno. Poměr mezi počtem dělníků a úředníků se odhadoval 5:1. Nejvíce pracovníků podnik zaměstnával v posledním měsíci roku 1947. Odhadem se počet zaměstnanců pohyboval okolo 4 500 pracovníků. Pracovníky vsetínského závodu vedle řemeslníků tvořily taktéž ženy a učni ze závodní učňovské školy.

Vznikl nový útvar pro bezpečnost, mezi jehož hlavní pracovní úkoly se řadilo zajištění bezpečnosti, hlídání a protipožárních opatření. Oddělení bezpečnosti se zabývalo prohrašky zaměstnanců, kontrolou osob přicházejících a opouštějících závod, stejně tak vozidel. Protipožární oddělení mělo za úkol být připraveno v případě jakéhokoliv nebezpečí požáru, provádělo protipožární prevenci.

Správní odbor se skládal z oddělení – doprava, kantýna, lesy, nákup, obytné domy, pokladna a sklad.

Oddělení dopravy trpělo přetrvávajícími problémy, které byly způsobeny nedostatkem pneumatik. Opačná situace panovala na závodní vlečce, která dopravovala pracovníky do závodu. Během roku 1946 došlo k úpravě jízdného, když cena lístku klesla z 2,50 Kčs⁹⁷ na 2 Kčs. Bylo nainstalováno osvětlení petrolejovými lampami a došlo i k novému plánování, které počítalo s prodloužením vlečky až k objektu hlavního skladu. Vlečka byla skutečně prodloužena, avšak přílišné stoupání nedovolilo úplné provedení plánu.

Kantýna obstarávala stravování pracovníků vsetínského podniku a byla tvořena dvěma kantýnami, jedna se nacházela přímo v Jasenicích v prostorách závodu a druhá v prostrách internátu na Trávníkách. Kantýna obsluhovala na počátku roku 1946 na 2 400 stravníků, avšak počty stále klesaly a již další měsíc se počet stravníků zredukoval na 1 600 osob. Mezi další služby, které kantýna poskytovala, se řadila i výroba sodovky a chov hospodářských zvířat.

⁹⁶ ZA v Opavě, fond ZVS Zbrojovka, k. p. Vsetín, kart. 29-30, inv. č. 26, *Organizační řád podniku*.

⁹⁷ Kčs. – zkratka označení Československé koruny po roce 1945.

Oddělení lesů provádělo jejich údržbu a expedici vykáceného dřeva. Bylo přistoupeno i k výstavbě nové hájenky, jelikož předešlá byla stržena v souvislosti s budovanou závodní vlečkou.

Oddělení nákupu se dočkalo během září roku 1946 jistého množství autonomie na pražském ústředí. Nově uzavíralo smlouvy o dodávkách a objednávkách bez úřasti pražského ústředí. Podařilo se najít dodavatele kalících solí, který sídlil v Anglii, což snížilo poruchovost nářadovny, která dosud pracovala s náhradními látkami.

Oddělení obytných domů se muselo vypořádat z důvodu úsporných opatření s vyklizením jednoho jasenického internátu.

Pokladna během prvních dvou měsíců roku 1946 vykazovala obrat 56,6 mil. Kčs.

Sklad se během roku 1946 zabýval přijímáním a expedicí materiálu. Během prvních dvou měsíců roku 1946 bylo do i ze závodu vypraveno 358 vagónů.

Nově vzniklý technický úsek nesl označení Technická kancelář. Tvořilo ho celkem deset oddělení – pokusná dílna, předkalkulace, střelnice, světlotisk, školení, výrobní kancelář a konstrukce, vývojová konstrukce munice a zbraní, zkušebna materiálu.

Oddělení předkalkulace provádělo předkalkulační výpočty munice a šicích strojů, dalším jeho zaměřením se stalo připravení katalogu, který by obsahoval výrobky produkované vsetínským podnikem.

Oddělení světlostisku poskytovalo kopírovací služby, zejména se jednalo o tisk návrhů a výkresů.

Učňovská škola byla zapojena do výroby jako samostatné výrobní oddělení, jejím hlavním výrobním programem se stala výroba nářadí a brusných strojů. Učiliště navštěvovalo na konci roku 1947 na 452 učňů. Mezi ně patřilo i 30 jugoslávských učňů.

Vývojové konstrukce munice a zbraní se zabývaly již rozpracovanými objednávkami zadanými ihned po válce. Během roku 1947 došlo k novým objednávkám zejména munice, byla žádána munice v celkovém objemu 487 000 nábojů různých typů.⁹⁸

⁹⁸ ZA v Opavě, fond ZVS Zbrojovka, k. p. Vsetín, kart. 12, inv. č. 11, *Situační zpráva o závodě*.

5. 3 Výrobní programy

Nejdůležitějším zásahem do výroby vsetínského závodu po skončení války se stal počátek mírové výroby. Přejít na mírovou výrobu se samozřejmě neobešel bez těžkostí. Nově zřízené provozy šicích a tkalcovských strojů si vedly dobře, nejlepších výsledků však dosahovaly komunální a operační nářadovny.

Během jarních měsíců roku 1946 dostal závod první objednávky šicích strojů. Celková výše objednávek tvořila 67 000 ks strojů. Dále se vyráběly tkalcovské stavy značky Hrdina. Zbrojovce Brno se podařilo opatřit potřebná licenční ujednání a na konci října roku 1946 byl vytvořen plán, který počítal s výrobou 10 000 ks tkalcovských strojů do konce měsíce srpna roku 1949.

V jarních měsících roku 1946 došlo k první propagaci výrobků, které vsetínský závod produkoval. Jejich výstava proběhla v bývalé ředitelské vile. Během roku 1947 docházelo k dalším předváděcím akcím, zejména výstavám výrobků. Proběhly také dny otevřených dveří pro veřejnost, která tak měla možnost seznámit se se strojírenskou výrobou.

Výrobní plány byly značně ovlivněny dvouletým plánem, který byl poprvé představen prostřednictvím Rudého práva dne 21. května roku 1946. Plánování se poté projevilo jako nový proces v řízení znárodněného průmyslu. Plán počítal se zvýšením výrobní schopnosti průmyslových podniků o 10 % nad předválečný stav.⁹⁹

Vsetínský závod obdržel operativní plán z pražského ústředí na počátku roku 1947. Za hlavní výrobky byly označeny šicí stroje a dojičky. Vrtáky a tkalcovské stroje figurovaly pouze v ostatní výrobě. Během let 1946–1947 mělo být vyrobeno na 48 000 ks šicích strojů, 9 050 dojiček, 17 750 000 rychlořezných vrtáků a 6 050 tkalcovských stavů.

Vsetínskému závodu se podařilo dvouletý plán splnit na 99,7 %. Jelikož během roku 1947 došlo k několika problémům v dodávání materiálu používaného pro výrobu tkalcovských stavů, byl jejich počet snížen téměř o polovinu.¹⁰⁰

Některé provozy vsetínského závodu se zapojily do druhého kola Národní soutěže. Nejlepších výsledků dosáhla komunální nářadovna, která představovala výrobu měřících nástrojů a spirálových vrtáků. Dále se provozy vsetínského závodu účastnily následujících

⁹⁹ *Rudé právo: ústřední orgán komunistické strany Československé*. Praha, 1946, s. 1.

¹⁰⁰ ZA v Opavě, fond ZVS Zbrojovka, k. p. Vsetín, kart. 91-92, inv. č. 116, *Plán výroby*.

tří kol Národní soutěže a kromě komunální nářaďovny dosáhly velmi dobrých výsledků provozy šicích a tkalcovských strojů. Během pátého a šestého kola Národní soutěže se podařilo získat čestnou standartu „Bojovníkům práce“, o získání tohoto ocenění se nejvíce zasloužila dílna na výrobu vrtáků.¹⁰¹

5. 4 Výroba

V souvislosti s výše uvedenými skutečnostmi je zřejmé, že vsetínský závod pomalu přecházel na mírové výrobní programy, což jistým způsobem odsouvalo zbrojní výrobu do pozadí. Hlavními výrobními artikly se nově staly nářadí, šicí a tkalcovské stroje a vrtáky.

Komunální nářaďovna se postupem času stala největším výrobním oddělením vsetínského závodu. Proto bylo nutné do dílen a dalších výrobních prostor nainstalovat vybavení potřebné pro stále se zvyšující objem výroby. Hlavní úpravy se týkaly objektů – 2, 3, 12 a 52. Do kalírny bylo potřeba co nejdříve nainstalovat elektrické pece, které však ani do konce roku 1947 nainstalovány nebyly, což značně omezovalo provoz. Komunální nářaďovna disponovala 277 stroji, nepracovalo se však na všech z důvodu častých oprav. Komunální nářaďovna produkovala velký sortiment výrobku sestávající se z měřících nástrojů různých rozměrů a vrtáků. Během roků 1946–1947 se vyrobilo na 155 661 všech měřících nástrojů a 6 632 265 vrtáků. Vzhledem k tomu, že komunální nářaďovna se stala největším výrobním oddělením závodu, zaměstnávala nejvíce pracovníků. V lednu roku 1947 zaměstnávala komunální nářaďovna na 776 pracovníků.¹⁰²

Operační nářaďovnu tvořilo kromě výrobního oddělení také oddělení konstrukce, jehož hlavní náplní práce byla příprava výroby kreslicích přístrojů a operačního nářadí pro šicí stroje. Problémem se jevily nedostatečné dodávky oceli nutné k výrobě. Hlavní výrobní sortiment produkovaný operační nářaďovnou tvořily operační nářadí a doplňková výroba v podobě výroby kreslicích přístrojů, pantografů, atd. Celkově bylo během roků 1946–1947 vyrobeno na 288 794 ks operačního nářadí a 19 177 ks doplňkové výroby. Operační

¹⁰¹ Zbrojovák: podnikový časopis zaměstnanců Zbrojovky, Brno, n.p. Praha: Zbrojovka Brno, 1945, č. 3, s. 34.

¹⁰² ZA v Opavě, fond ZVS Zbrojovka, k. p. Vsetín, kart. 127, inv. č. 150, *Přehled o počtu pracovníků a strojích.*

nářaďovna zaměstnávala nejvíce pracovníků v lednu roku 1946, kdy jich zaměstnávala na 348. Během roků 1946 – 1947 se však jejich počty pohybovaly okolo tří set.¹⁰³

Provoz textilních strojů zaznamenal v období do konce roku 1948 svůj vrchol. Na počátku roku 1946 tvořil největší provoz celého vsetínského závodu. Na konci roku 1947 se však zařadil na úplný konec, co se týče velikosti jednotlivých oddělení. Jelikož se provozu textilních strojů nedostávalo objednávek, hlavním výrobním artiklem se stala výroba strojů obráběcích. Obráběcí stroje byly poté odevzdány komunální nářaďovně, která je dále využívala ke své výrobě. Dalšími výrobními programy se staly doplňková výroba, opravy strojů a výroba hydraulických lisů. Doplňková výroba se skládala zejména z objednávek nástrojů a vybavení, které ostatní závody Zbrojovky Brno potřebovaly pro svou výrobu a nebyly si je schopny sami vyrobit. Provoz textilních strojů dále disponoval opravnou strojů, která se starala o jejich údržbu. Mezi roky 1946–1947 provedla opravná na 730 různě velkých oprav strojního vybavení vsetínského závodu. K vývozu byly určeny zejména hydraulické lisy, které provoz textilních strojů začal vyrábět během roku 1946. Během roků 1946–1947 se vyrobilo na 351 ks všech typů lisů. Provoz textilních strojů se stal novým výrobním programem, a i proto se ve svých začátcích potýkal s množstvím problémů, které způsobily, že se nepodařilo dodržet plán, který byl tak splněn až v lednu roku 1947. Provozu textilních strojů se podařilo za rok 1947 vyprodukovat na 870 plétacích strojů Hrdina. Na počátku roku 1946 v provozu textilních strojů pracovalo na 394 pracovníků, přesně o rok později to bylo téměř o 100 pracovníků méně.¹⁰⁴

Výroba šicích strojů stejně jako většina ostatních oddělení musela řešit problémy s dodávkami materiálů nutného k výrobě. Přesto se výroba mohla rozběhnout již v druhém měsíci roku 1946. Výroba disponovala 227 stroji. První zkušební série byla dokončena podle plánu do konce dubna roku 1946. V důsledku nedostatku součástek nebyly všechny šicí stroje do konce roku 1946 dokončeny. Za rok 1947 se podařilo vyrobit na 12 160 ks šicích strojů Z 45. Ještě během roku 1946 se výroba šicích strojů zabývala i doplňkovou výrobou, která převážně plnila objednávky zadané jinými závody. Jednalo se o výrobu

¹⁰³ ZA v Opavě, fond ZVS Zbrojovka, k. p. Vsetín, kart. 150. inv. č. 171, *Výkazy o výrobě*.

¹⁰⁴ Tamtéž.

páječek a šroubů. Dále vytvořila několik jednorázových zakázek, např. pro firmu Baťa – cívky a knoflíky. Doplňková výroba však v první polovině roku 1947 skončila a všechny dílny se zapojily do výroby šicích strojů. Jelikož se výroba šicích strojů stala jedním z hlavních výrobních plánů v roce 1947, zvýšil se i počet zaměstnanců, které výroba šicích strojů na konci roku 1947 zaměstnávala, téměř na osm set.¹⁰⁵

Oddělení všeobecného provozu se zabývalo zejména opravami škod, které se od války ještě nepodařilo zlikvidovat. Hlavní náplní oddělení tedy tvořily oprávněnské práce. Nutností se stala výstavba nových trafostanic, jelikož během roků 1946–1947 se stále využívaly provizorní trafostanice, jež byly v havarijním stavu. Na konci roku 1947 ve všeobecném provozu pracovalo na 274 pracovníků, což byla asi polovina stavu ze začátku roku 1946.

Výroba zbraní narážela na problémy souvisejícími s dodávkami materiálu. Již v roce 1945 obdržel vsetínský závod objednávku na 3 000 těžkých kulometů vz. 37. Bylo však nakonec smontováno pouze 1 700 kulometů a to až v březnu roku 1947. Dále výroba zbraní produkovala součástky do těžkých a velkých kulometů. Kromě výroby kulometů a jeho součástí se výroba zbraní zabývala i produkcí součástí pro obráběcí stroje a traktory. Nejdůležitějším doplňkovým programem se staly dojičky. Výroba dojiček byla ve Vsetíně jediná v republice, tudíž si vsetínský závod musel zpracovat vlastní plány a návrhy. Do konce roku 1947 se podařilo vyprodukovat na 2 450 dojiček. Množství a funkčnost nově vyráběných dojiček se podepsalo na dalších plánováních výroby pro vsetínský závod. Počty zaměstnanců mezi roky 1946–1947 se pohybovaly v rozmezí 320 – 544 pracovníků. Nejvyššího počtu zaměstnanců dosáhla výroba zbraní v měsíci září roku 1947.¹⁰⁶

¹⁰⁵ ZA v Opavě, fond ZVS Zbrojovka, k. p. Vsetín, kart. 127, inv. č. 150, *Přehled o počtu pracovníků a strojích.*

¹⁰⁶ Tamtéž.

5. 5 Péče o zaměstnance

V období let 1946–1947 se mnozí zaměstnanci vsetínského závodu účastnili nejrůznějších brigád. Nejvíce pracovníků se zúčastnilo brigád v zemědělství a hornictví. Během roku 1947 se zapojili do brigád učni ze závodní učňovské školy.

Bytová otázka se ani v letech 1946–1947 nezlepšila, což s rostoucím počtem obyvatel města Vsetína představovalo velký problém. V roce 1947 bydlelo ve Vsetíně 13 921 obyvatel. Vsetínský závod disponoval 1 111 obytnými prostory, které však nemohly jeho pracovníkům stačit. Proto mnozí zaměstnanci bydleli v soukromých bytech, někteří dojížděli z okolních vesnic. Město Vsetín dostalo v roce 1947 povolení ke stavbě nových 264 bytů. K výstavbě ovšem nedošlo z důvodu nedostatku materiálu.

Vsetínský závod žádal pražské ústředí o přidělení 160 bytů v první dvouletce. Nakonec mu bylo přiděleno 48 bytů, které měly být přistaveny k bytovým domům na Trávníkách. Do konce roku 1947 však dokončili přístavbu pouze čtyř bytů.

Závod se z důvodu nedostatku bytů rozhodl veškeré nájemníky závodních bytů, kteří nebyli jeho zaměstnanci, z bytů vypovědět. Jednalo se zejména o bývalé zaměstnance závodu. Ředitelství závodu vydalo opatření, ve kterém zrušilo zaměstnanci pracovní poměr jen v případě, že vyklidí závodní byt ke dni skončení pracovního poměru. Opatření bylo vydáno i přes nesoulad s právními předpisy.¹⁰⁷

Hlavním nositelem kultury se stal Klub „Z“. Nově zvolený výbor si vytýčil za hlavní cíl dokončení klubového domu, v němž zatím sídlil pouze sál divadla. Během léta roku 1946 se upravoval venkovní vzhled divadla. Klub „Z“ se dělil do jednotlivých odborů, kterých se do konce roku 1947 vytvořilo celkově 16. Mezi ně patřil např. divadelní, lyžařský, výtvarnický, kopané, rybářský atd.¹⁰⁸

Vsetínský závod musel bojovat v lednu roku 1946 s nedostatečnou dodávkou elektrického proudu, proto se pracovní doba snížila z šestidenní na pětidenní po osmi

¹⁰⁷ ZA v Opavě, fond ZVS Zbrojovka, k. p. Vsetín, kart. 12, inv. č. 11, *Situační zpráva o závodě*.

¹⁰⁸ *Zbrojovák: podnikový časopis zaměstnanců Zbrojovky, Brno, n.p.* Praha: Zbrojovka Brno, 1945, č. 9, s. 80, 95.

hodinách. Úterní a čtvrteční směna měla být poté dvanáctihodinová. Během dubna roku 1946 poté byla pracovní doba obnovena na šest dní v týdnu po osmi hodinách.

Od prvního března roku 1947 byly zakázány veškeré přesčasy a všechna práce měla být dokončena ve standartní osmačtyřicetihodinové týdenní sazbě. Odůvodněním zákazu přesčasu se stala dvouletka, která počítala s výrobou ve standartní pracovní době.¹⁰⁹

Životní úroveň se od konce války zlepšovala, některé zboží již nebylo na příděl. Snižovaly se taktéž ceny potravin a větší objem dodávek měl být impulsem k zrušení lístkového systému. Největší krize však nastala během roku 1947, kdy vypuklo obrovské sucho. Sucho způsobilo totální nedostatek některých potravin.¹¹⁰

5. 6 Únor 1948

Během února roku 1948 začaly vznikat Lidové milice. Již krátce po válce začaly vznikat ve vsetínském podniku milice závodní a mnoho jejich členů se postupně přidávalo do lidových milic. Dne 24. února roku 1948 proběhla generální jednogodinová stávka, které se účastnili pracující ze všech průmyslových podniků ve Vsetíně. Hned následující den vznikla první závodní lidová milice o 104 vyzbrojených příslušnících. Únor roku 1948 přinesl mnohé změny v samotném vsetínském podniku. Dne 25. února roku 1948 vznik ve vsetínském závodě akční výbor, který začal prověřovat zaměstnance s hlediska jejich politického přesvědčení. Všichni odpůrci nově ustaveného režimu museli podnik opustit a byli přeřazeni do jiných menších průmyslových podniků ve vsetínském okrese. Několik vedoucích úředníků bylo přeřazeno ze svých pozic na manuální práci.¹¹¹

¹⁰⁹ ZA v Opavě, fond ZVS Zbrojovka, k. p. Vsetín, kart. 11, inv. č. 10, *Zprávy a zápisy*.

¹¹⁰ *Zbrojovák: podnikový časopis zaměstnanců Zbrojovky, Brno, n.p.* Praha: Zbrojovka Brno, 1945, č. 7, s. 67

¹¹¹ *Průlom: list valašského lidu*. Vsetín: Okresní výbor KSČ, 1948, č. 9, s. 3.

6 Závod po únorových událostech

Zavádění plánované ekonomiky ve vsetínském závodě. Změny ve vedení podniku a nárůst počtu zaměstnanců. Osamostatnění vsetínského závodu od národního podniku Zbrojovka Brno.

6.1 Správa závodu a jeho vnitřní organizace

Ve druhé vlně znárodnování získala Zbrojovka Brno dalších 13 podniků a celkově ji tvořilo 36 podřízených závodů. Závod ve Vsetíně nadále zaujímal druhé místo, co se týče velikosti a vytvářel téměř 21 % celkové produkce všech závodů Zbrojovky Brno.¹¹²

Dne 31. března roku 1948 bylo vydáno podnikovým oběžníkem nové organizační schéma vsetínského závodu. Nově byly podřízeny závodnímu řediteli následující útvary – bezpečnost, komunální a operační nářadovna, osazenstvo, správní odbor, šicí stroje a výroba munice, technická kancelář, textilní stroje, učňovská dílna a výchova, všeobecný provoz, výroba zbraní, výrobní kancelář a závodní hospodářství. Vsetínský závod spadl až do konce září roku 1951 pod pravomoc Československých závodů všeobecné kovovýroby. Poté byl však začleněn pod Ministerstvo všeobecného průmyslu. Organizační schéma se znovu změnilo až v roce 1951, a poté každý následující rok zkoumaného období do roku 1953, kdy ke stávajícím oddělením přibyl oddělení s názvem Výrobní metody. V následujícím roce 1952 se schéma rozrostlo o oddělení hlavního mechanika, které do jisté míry navazovalo na práci Všeobecného provozu. V roce 1953 vzniklo oddělení s názvem Hospodářské nářadí. V lednu roku 1954 došlo k usnesení, které nařizovalo vykonat systematizaci správních oddělení podniku a jejich neodpodstatněnému zakládání. Proto v roce 1954 nedošlo ke vzniku žádného nového oddělení. Dne 1. července roku 1949 se vsetínská Zbrojovka stala základním závodem, kterému byly přímo podřízeny další tři závody v Bohuslavicích nad Vlárí, Bojkovicích a Jablůnce. Přestože se stal vsetínský závod základním podnikem, nadále zůstával součástí Zbrojovky Brno. Dne 1. ledna roku 1953 se základním závodem stal do té doby podřízený podnik v Bohuslavicích nad Vlárí, přesně

¹¹² ZA v Opavě, fond ZVS Zbrojovka, k. p. Vsetín, kart. 29-30, inv. č. 26, *Organizační řád podniku*.

o rok později se stal základním závodem i podnik v Bojkovicích. Podřízeným závodem poté zůstal pouze podnik v Jablůnce.¹¹³

Na pozici ředitele vsetínského závodu zůstal ing. Konstantin Chrást. Změnil se však jeho zástupce, jímž se stal ing. Václav Mikulica. Nový ředitel byl jmenován v únoru roku 1951, stal se jím Václav Strakoš. Ten však v září následujícího roku odešel pracovat na Ministerstvo všeobecného strojírenství. Na uvolněnou pozici vsetínského závodu nastoupil Ludvík Mítek, jenž do té doby vykonával funkci vedoucího výroby munice. Ludvík Mítek dne 5. června podlehl dlouhé nemoci. Jeho místo zaujal 31. srpna roku 1955 Karel Hoplíček, jenž do té doby působil na pozici hlavního inženýra.¹¹⁴

6. 2 Hospodářské plánování

Druhý rok dvouletého hospodářského plánu plánoval následující zvýšení výroby jednotlivých výrobků vsetínského závodu. Výroba dojících strojů se měla zvýšit na 230 %, výroba náradí na 124 %, výroba šicích strojů na 140 % a výroba vrtáků na 150 %. Nově se měly ve vsetínském závodě vyrábět obráběcí stroje pro speciální účely.

Určený plán se podařilo splnit již na konci října roku 1948, přestože v prvním čtvrtletí nedosahovala výroba dostatečných výsledků. Plán na rok 1948 se podařilo vsetínskému závodě splnit na 107 %, celý dvouletý hospodářský plán poté na 117 %.¹¹⁵

Dne 27. října roku 1948 byl Národním shromážděním přijat pětiletý hospodářský plán na roky 1949–1953. Vsetínskému závodě se podařilo splnit první rok na 106,1 %, celkově byly vyprodukovány výrobky v celkové hodnotě 946 574 tis. Kčs. V dalším roce 1950 se podařilo plán splnit na 100,2 %, hodnota celkové produkce činila 1 489 294 tis. Kč. Po převedení výroby kuželových a válcových vrtáků, se vsetínský závod stal monopolním výrobcem vrtáků v zemi.¹¹⁶ V roce 1951 došlo k navýšení plánované výroby v porovnání s minulým rokem o 24 %. Roční plán se podařilo splnit na 101,1 %, celková hodnota produkce činila 1 682 785 tis. Kčs. Rok 1952 se stal prvním rokem, kdy nebyl roční plán naplněn. Plán se podařilo splnit na 91, 1 %, hlavním důvodem nesplnění se stalo zavádění

¹¹³ ZA v Opavě, fond ZVS Zbrojovka, k. p. Vsetín, kart. 31, inv. č. 28a, *Organizační schémata*.

¹¹⁴ ZA v Opavě, fond ZVS Zbrojovka, k. p. Vsetín, kart. 5, inv. č. 2, *Oběžníky*.

¹¹⁵ ZA v Opavě, fond ZVS Zbrojovka, k. p. Vsetín, kart. 150, inv. č. 171, *Výkazy o výrobě*.

¹¹⁶ ZA v Opavě, fond Sběrka soudobé dokumentace, s. p. Vsetín, kart. 23, inv. č. 48, *Kronika – 1. díl, s. 12-13*.

nových výrobních programů, např. výroba leteckého kulometu NS 23 KM atd. Celková hodnota vyprodukovaných výrobků činila 357 168,1 tis. Kčs. Je však nutné zdůraznit, že hodnota je již ovlivněna Československou měnovou reformou, která proběhla 1. června roku 1953. Jestliže by byla hodnota vyprodukovaných výrobků uvedena v hodnotách předchozího měnového systému, činila by 2 251 436 tis. Kčs.¹¹⁷

Vsetínský závod splnil pětiletý hospodářský plán na 101,7 %. Přestože se musel vypořádat se zaváděním nových výrobních postupů a programů, zařadil se mezi nejlepší strojírenské podniky v celé Československé republice.¹¹⁸

Roční plán pro rok 1954 se nepodařilo naplnit a byl splněn na 98,5 %. Celková hodnota vyprodukovaných výrobků činila 404 180 tis. Kčs. Hlavními výrobními artikly se staly letecký kulomet NS 23 KM, 12, 7 mm munice a munice P 27 a vrtáky.¹¹⁹

V roce 1955 se roční výrobní plán dělil na plán hrubé hodnoty výroby, ten se podařilo splnit na 103 %, celková hodnota vyprodukovaných výrobků činila 229 764 tis. Kčs, a na plán výroby zboží, který se podařilo splnit na 101,4 %.¹²⁰

6. 3 Výroba

Komunální nářadovna nadále vyráběla měřicí nástroje a zejména různé druhy vrtáků. Dále byla využívána pro výrobu součástek do jiných výrobků. Podílela se i na výrobě součástek pro tkalcovské stavy Hrdina. Do roku 1955 se podařilo roční výrobní plány plnit následovně. Rok 1948 – 89,8 %, 1949 – 101,5%, 1950 – 117,8 %, 1951 – 101,1 %, 1952 – 106,2 %, 1953 – 138 %, pro roky 1954 a 1955 se informace o plnění plánu nedochovaly. Během let 1948–1955 nedošlo k výraznějším změnám ve výrobních plánech. Průměrně pracovalo v komunální nářadovně 638 pracovníků.¹²¹

Operační nářadovna se zabývala výrobou operačního nářadí a jeho opravami. Kromě uvedeného výrobního programu se zabývala také výpomocí jiným výrobním oddělením. Plnění ročních výrobních plánů do roku 1955 bylo následující. Rok 1948 – 115,8 %, 1949 – 160 %, 1950 – 135,1 %, 1951 – 101,9 %, 1952 – 107,8 %, 1953 – 187,9 %, 1954 – 107,1 %

¹¹⁷ Tamtéž, s. 121.

¹¹⁸ Tamtéž, s. 127.

¹¹⁹ Tamtéž, s. 157.

¹²⁰ Tamtéž, s. 189.

¹²¹ ZA v Opavě, fond ZVS Zbrojovka, k. p. Vsetín, kart. 45-49, inv. č. 176, *Roční výkazy*.

a pro rok 1955 se informace o plnění plánu nedochovaly. Hlavním výrobním programem byla po celé zkoumané období výroba operačního nářadí. Průměrně v operační nářadovně pracovalo 326 pracovníků.¹²²

Provoz textilních strojů se během let 1948–1948 vypořádával s problémy materiálu a součástí nutných k montáži. Hlavním výrobním programem se stala výroba tkalcovského stavu Hrdina. Mimo hlavní výrobní program během roku 1948 provoz produkoval hydraulické lisy, tento výrobní program byl však ještě během první poloviny roku 1948 zastaven. Dalším vedlejším výrobním programem se stala výroba obráběcích strojů a jejich oprava. Plnění ročních plánů probíhalo následovně. Rok 1948 – 116,3 %, 1949 – 100,2 %, 1950 – 94,9 %, 1951 – 101,9 %, 1952 – 106,7 %, pro roky 1953, 1954 a 1955 se plnění ročních plánů nedochovalo. Průměrný počet pracujících v provozu textilních strojů činil 397 pracovníků.¹²³

Do výroby šicích strojů byla nově přiřazena i výroba munice, jež se od roku 1948 rychle rozrůstala. Na začátku února roku 1949 se rozhodlo o rozdělení tohoto provozu na jednotlivé útvary. Výroba šicích strojů se mimo jejich výrobu zabývala zejména výrobou chapačů. Roční plány byly plněny následovně. Rok 1948 – 110,5 %, 1949 – 113 %, 1950 – 102,2 %, 1951 – 103 %, 1952 – 102,3 %, 1953 – 100,2 %, 1954 – 105,7 %, 1955 – 101,4%. Průměrně ve výrobě šicích strojů pracovalo 383 pracovníků. Výroba munice se hned od počátku roku 1949 zabývala především výrobou 13 mm a 20 mm munice. Poté se přistoupilo i k výrobě 30 mm munice. Plnění roční plánů bylo následující. Rok 1949 – 100,1 %, 1950 – 100,1 %, 1951 – 108,1 %, 1952 – 102,5 %, 1953 – 101,4 %, 1954 – 100 %, pro rok 1955 se plnění výrobního plánu nedochovalo.¹²⁴

Výroba zbraní se během let 1948–1949 zabývala zejména výrobou těžkého kulometu vz. 37. Výroba se dále zabývala konstrukcí a produkcí lafet, raket, střel atd. Kromě samotné výroby zbraní se oddělení zabývalo i výrobou dojiček. Dojičky byly zkonstruovány v konstrukčním oddělení vsetínského závodu. Plnění roční plánů bylo následující. Rok

¹²² Tamtéž.

¹²³ Tamtéž.

¹²⁴ Tamtéž.

1949 – 104 %, 1950 – 90 %, 1951 – 87,4 %, 1952 – 98,7 %, 1953 – 101,5 %, 1954 – 100 %, 1955 – 96,8 %. Pro rok 1948 se archivní informace o plnění ročního plánu nedochovaly. Průměrně pracovalo na 617 pracovníků.¹²⁵

Oddělení všeobecného provozu se zabývalo zejména výrobou dřevěného příslušenství pro výrobky produkované ostatními výrobními útvary. Stolárna produkovala bedny, obaly, stolky k šicím strojům atd. Dalšími činnostmi všeobecného provozu se staly instalace zařízení v objektech, přemísťování jednotlivých dílen, elektroinstalace ve vnitřním prostoru podniku i v obytné kolonii ve Vsetíně. Průměr zaměstnaných ve všeobecném provozu činil 318 pracovníků.¹²⁶

6. 4 Péče o zaměstnance

Počty zaměstnanců se v jednotlivých letech vyvíjely následovně. Rok 1948 – 4 908 osob, 1949 – 5 129 osob, 1950 – 5 479 osob, 1951 – 5 944 osob, 1952 – 6 020 osob, 1953 – 5 980 osob, 1954 – 6 034 osob, 1955 – 5 770 osob.¹²⁷

Počty zaměstnanců vsetínského závodu měly vzestupnou tendenci výjma posledních zkoumaných roků 1953 a 1955. Z důvodu nastolení pětiletého hospodářského plánu se musely zvyšovat počty zaměstnanců vsetínského závodu. Hlavním problémem nedostatečného přílivu pracovníků spočíval v neutěšené bytové situaci, která ve městě Vsetíně panovala. Ve vsetínském závodě bylo zaměstnáno i množství žen a učňů, např. v roce 1950 z celkového počtu pracovníků, tvořily ženy 27 % a učni 11 %.

Výše měsíčních mezd se vyvíjela následovně. Rok 1948 – 3 290 Kčs, 1949 – 3 803 Kčs, 1950 – 4 490 Kčs, 1951 – 4 875 Kčs, 1952 – 6 225 Kčs, 1953 – 1 142 Kčs, 1954 – 1 112 Kčs, 1955 – 1 234 Kčs.¹²⁸

¹²⁵ Tamtéž.

¹²⁶ Tamtéž.

¹²⁷ ZA v Opavě, fond ZVS Zbrojovka, k. p. Vsetín, kart. 190-191, inv. č. 206, *Průměrné stavy zaměstnanců*.

¹²⁸ ZA v Opavě, fond ZVS Zbrojovka, k. p. Vsetín, kart. 180, inv. č. 193, *Účetní tabulky souhrnné*.

Na počátku roku 1948 se rozhodlo o 150 Kčs příspěvku za každé dítě. V roce 1949 byla snížena daň ze mzdy vedoucích pracovníků o 15 %. Během roků 1950 a 1951 docházelo k úpravám výkonných norem. V roce 1952 bylo rozhodnuto o způsobu placení za vyrobené zmetky. V květnu roku 1953 v souvislosti s měnovou reformou byly mzdy a platy přepočteny do 15. května v poměru 1:50 od 16. května v poměru 1:5. Během roku 1954 došlo k úpravám prémiování a zdanění mezd. Na počátku roku 1955 došlo z důvodu nedostatečné produktivity práce k nařízení, které ukládalo jednotlivým vedoucím provozu sepsat seznamy pracovišť, kde mohou být zaměstnány ženy. Dále došlo k přepracování výkonných norem, což se setkalo s nelibostí pracovníků.

Již na počátku roku 1948 počet bytů ve Vsetíně neodpovídal všem žadatelům. Ačkoliv se mělo postavit na 284 nových bytových jednotek, za rok 1948 se žádný z bytů nepostavil. Přesto měl vsetínský závod rozestavěných 33 bytů z předchozího období. Během roku 1949 problémy neustupovaly. Jelikož narůstal počet pracovníků, čímž se zvyšovala i populace města, bylo nutno rychle najít odpovídající řešení. Populace města Vsetína činila po 14. dubnu 1949 přesně 17 424 obyvatel. Uvedeného dne došlo ke sloučení obcí Jasénka, Rokytnice a Semetín, čímž se populace zvýšila o 2 751 osob. Další bytové jednotky byly postaveny až v roce 1952, kdy došlo k výstavbě dvou nových bytových domů. Nové domy disponovaly 61 byty. I přesto se bytová otázka příliš nezlepšila. Bytová situace se nadále řešila v roce 1953, kdy se vystavělo 123 nových bytů, zejména v místní části Ohrada. Taktéž se rozestavěly nové byty na Trávníkách, konkrétně 71 bytových jednotek. Kromě bytových domů bylo vystaveno 15 rodiných domů na Rybníkách. Dokladem snahy vytvořit byty, kde to jen šlo, se stalo přestavování podkrovních prádelen v bytových domech na Trávníkách brigádníky. Na rok 1954 byla naplánována výstavba dalších 150 bytových jednotek. V první polovině roku 1954 se vystavěl jeden bytový dům, který disponoval 71 byty. Dům byl dokonce vybaven osobním výtahem. V druhém pololetí roku 1954 se začalo s výstavbou dalších 41 bytů. Rovněž vzniklo dalších 15 rodiných domů na Rybníkách. V roce 1955 se začalo s výstavbou dalšího bytového domu o 40 bytech. Dále se podařilo zástupcům vsetínského závodu dohodnout s městským národním výborem na vzniku pětiletého plánu výstavby, který obsahoval stavbu nových 175 bytových jednotek. Pětiletý plán výstavby byl součástí směrného plánu, který mimo jiné počítal s výstavbou dalších

bytových domů v Luhu, na Ohradě, Trávníkách a Rybníkách. Dále měly být vybudovány městské lázně, pavilon infekčního oddělení ad. Plán počítal s počtem 30 000 obyvatel.¹²⁹

Během jara roku 1949 se podařilo dokončit prodloužení závodní vlečky až k budově hlavního skladu, což značně usnadnilo dovoz a vývoz materiálu a výrobků. V roce 1951 byla zavedena autobusová doprava. Do závodu a zpět každodenně dojížděly tři autobusové linky. Jelikož jak autobusová, tak vlaková doprava byla terčem neustálých stížností, došlo k částečnému zlepšení nainstalováním vytápění. Nedošlo však k nasazení více dopravních prostředků, přestože byly dennodenně přeplněny. Za zmínku stojí i dostavba nového ocelového železničního mostu, který nahradil starý dřevěný železniční most.¹³⁰

Učňovská škola se nově stala jediným školským zařízením celé Zbrojovky Brno. Na počátku roku 1949 nastoupily do učení první ženy. Během roku 1950 došlo k výstavbě nových učňovských dílen, které přešly do užívání na počátku následujícího roku. Učni se účastnili státních soutěží v mnoha disciplínách a podíleli se i na samotné výrobě. Na počátku roku 1954 bylo rozhodnuto o orientaci učiliště na průmyslové závody v tehdejší Gottwaldově. Výrobní činnost učiliště se zaměřila na výrobu součástek pro tyto závody. Učni bydleli v internátech v Jasenicích. K dispozici měli mimo učňovských dílen i tělocvičnu a často bylo využíváno závodního divadla. Dalším vzdělávacím zařízením se stala Závodní škola práce, kde probíhalo školení pracovníků. Vyučovalo se zejména technickým předmětům a cizím jazykům. Mezi rokem 1948 a polovinou roku 1949 působila v internátech v Jasenicích Obchodní akademie, která se v druhé polovině roku 1949 přesunula do Valašského Meziříčí.¹³¹

Hlavním centrem vsetínské kultury i v období po únoru roku 1948 byl stále klub „Z“. V letech 1948 a 1949 se nejvíce rozvíjela činnost divadelního souboru. Novinkou bylo zavedení dotazníků, které nově příchozí pracovníci vyplňovali, čímž se zjišťovaly jejich kulturní zájmy. Dále se hojně rozvíjely oddíly šachový a kopané. Šachisté uspořádali během roku 1949 několik šachových turnajů. Došlo k jednáním, která měla vést ke sloučení zbrojovackého a vsetínského fotbalového oddílu. Důležitou událostí roku 1950 se stalo

¹²⁹ ZA v Opavě, fond Sbirka soudobé dokumentace, s. p. Vsetín, kart. 23, inv. č. 48, *Kronika – 1. díl*, s. 207.

¹³⁰ ZA v Opavě, fond ZVS Zbrojovka, k. p. Vsetín, kart. 433, inv. č. 861, *Plány investiční výstavby*.

¹³¹ ZA v Opavě, fond Sbirka soudobé dokumentace, s. p. Vsetín, kart. 23, inv. č. 48, *Kronika – 1. díl*, s. 40, 77, 112, 148, 183, 221.

otevření vsetínské hvězdárny, kde se angažoval astronomický odbor klubu „Z“. Ve stejném roce se nejvíce činily divadelní a loutkové soubory, které se zúčastnili několika soutěží. V roce 1950 vznikla dobrovolná organizace Dynamo Vsetín, která provozovala všechna tělovýchovná zařízení. Strhl se rovněž velký zájem o vstup do oddílu horolezectví a tenisu. Během následujícího roku 1951 se opět nejvíce projevovaly divadelní a loutkařský soubor. Nově však vznikl Valašský kroužek Vsacan, který vystupoval na slavnostech po celé Československé republice. Hlavní sportovní oddíly tvořila kopaná a hokej. S rokem 1951 je spojen i počátek turistiky v klubu „Z“. V roce 1952 se nejvíce rozvíjel myslivecký kroužek, který se stal pořadatelem několika soutěží ve střelbě. Divadelní, hudební a loutkový soubor nadále produkoval nové hry a skladby. Nejúspěšnějšími sportovními oddíly se staly družstva kopané, odbíjené a tenisu. Rok 1953 byl kulturně bohatý díky estrádám, které byly nově zařazeny do repertoáru divadelního souboru. Myslivecký kroužek i v roce 1953 uspořádal závody ve střelbě. Sportovní oddíly si nevedly tak dobře jako v minulých letech, ale i přesto se rozrůstal počet členů kuželkářského a lyžařského oddílu. V roce 1954 uspořádal soubor Vsacan přes 150 představení. Úspěchy slavil dechový a operetní soubor. Ve sportovním sektoru se nadále rozrůstaly lyžařský, horolezecký, hokejový, košíkářský a šachový oddíl. Během září roku 1954 došlo k prvním nácvikům na Spartakiádu v roce 1955. Již od počátku roku 1955 se účastnily kulturní soubory závodního klubu „Z“ kulturních večerů s názvem „Vsacké léto 1955“. Největší růst zaznamenaly oddíl baletu a loutkařský soubor. Myslivecký kroužek se zasloužil o výsadbu stromků v blízkých lesích. Horolezecký kroužek se během léta roku 1955 vypravil na zájezd do Vysokých Tater. Nově vznikl oddíl lehké atletiky.¹³²

6. 5 Vznik národního podniku Zbrojovka Vsetín

Po únorových událostech roku 1948 došlo ke znárodnění, které vytvořilo národní podniky čítající velké množství přidružených závodů. Proto bylo přikročeno k rozkladu těchto velkých národních podniků na menší celky. V roce 1949 došlo k organizační změně, kdy se Československé závody kovodělné a storjirenské nově rozčlenily na čtyři ústřední orgány. Zbrojovka Brno byla od 27. dubna roku 1949 podřízena ústřednímu orgánu

¹³² Tamtéž, s. 36-39, 73-76, 107-111, 143-147, 178-182, 214-220.

Československé závody přesného strojírenství. Od počátku roku se připravovala postupná decentralizace Zbrojovky Brno. Dne 1. července roku 1949 se pravomoc podnikového ústředí v Praze přenesla na jednotlivé základní závody. Vsetínský závod nesl po 1. červenci roku 1949 název „Zbrojovka Brno, národní podnik, závod Vsetín“. Nově byly podniku podřízeny závody v Bohuslavicích nad Vlárí, Bojkovicích a Jablůnce. Dne 1. ledna roku 1950 měly být vyhláškou ministra průmyslu zřízeny „Závody přesného strojírenství Vsetín, národní podnik“. Nově ustanovený podnik převzal stejný model základního závodu Vsetín. Dne 25. listopadu roku 1949 byla vydána další vyhláška, která však upravovala pouze budoucí název závodu na „Zbrojovka Vsetín, národní podnik“. Zřizovací listina ze dne 26. července roku 1949 obsahuje ještě název „Závody přesného strojírenství Vsetín“, avšak závod poté vystupoval pod novým označením „Zbrojovka Vsetín, národní podnik“.¹³³

¹³³ ZA v Opavě, fond ZVS Zbrojovka, k. p. Vsetín, kart. 8, inv. č. 4, *Změna názvu – osamostatnění*.

Závěr

Cílem bakalářské práce bylo analyzovat genezi podniku Zbrojovka Vsetín od jejího založení v roce 1937 po dalších osmnáct let do roku 1955. Důraz nebyl kladen pouze na vývoj v oblasti výroby a správy podniku, ale i na vliv, který mělo jeho založení a následné fungování na město Vsetín v mnoha aspektech. Výzkum je pojat zejména chronologicky, kdy je práce rozčleněna do šesti časových období, která mapují jednotlivá vývojová stádia podniku.

Představitelé města Vsetína si dobře uvědomovali, že s příchodem hospodářské krize se otázka nezaměstnanosti ve vsetínském okrese stane kritickou. Jejich domněnky se brzy potvrdily postupným krachem místních průmyslových podniků. Na počátku lze vyzorovat enormní snahu vsetínských radních. Ti se snažili nabídnout vedení Čs. zbrojovky Brno veškeré možnosti a záruky, jež měly přinést městu Vsetínu zbrojní podnik a s ním spojené nové pracovní místa. Postupem času je však jasně patrné, že město nedisponovalo dostatečnými prostředky, kterými by své sliby mohlo splnit. Vzhledem k tomu si Čs. zbrojovka musela mnohé prostředky nutné k fungování podniku vybudovat na vlastní náklady. Na druhé straně si vsetínští představitelé velmi zásadně uvědomovali, jaký přínos bude mít nový podnik v následujících letech pro všechny obyvatele okresu Vsetín a v té souvislosti se snažili vycházet vedení Čs. zbrojovky vstříc zejména při výkupu pozemků, či úpravě plánu zástavby.

Město Vsetín bylo příchodem tak velkého podniku, jakým se Zbrojovka během zkoumaného období stala, ovlivněno v mnoha aspektech, které se na samotném městě projevují i v dnešní době.

Podnik zaměstnával ve zmíněných časových obdobích různé počty zaměstnanců, například za války působily ve vsetínském závodě více než dvě třetiny obyvatel. Nárůst vsetínské populace bylo nutno řešit výstavbou nových bytových domů, kterých již během zkoumaného období vyrostlo velké množství. Postupem času vzniklo několik nových obytných kolonií. Bytová otázka byla palčivým problémem, který vsetínský závod řešil po

celé osmnáctileté období. Dnes obytné domy tvoří jádro centra města a vyplňují i podstatné prostory městských částí Trávníky a Rybníky.

Zbrojovka Vsetín, se významnou měrou podílela na rozvoji kultury a sportu ve městě Vsetíně. Již v době druhé světové války se zaměstnanci vsetínského závodu zasloužili o vznik KSZZ, který po válce změnil svůj název na klub „Z“. KSZZ a po něm zejména klub „Z“ vytvářel ve městě Vsetíně množství sportovišť a kulturních zařízení. Zejména sportoviště jsou dodnes v provozu. Většina kulturních zařízení zanikla po roce 1989, kdy prošla Zbrojovka Vsetín privatizací. Klub „Z“ nevytvářel pouze kulturní a sportovní zázemí, ale staral se i organizaci soutěží. Během zkoumaného období byl klub „Z“ faktickým centrem kultury a sportu.

Přestože již dnes Zbrojovka Vsetín neexistuje, její tovární objekty jsou nadále využívány množstvím firem, které i dnes poskytují práci velkému počtu vsetínských obyvatel. V areálu dnes již bývalé Zbrojovky působí firmy různých zaměření, některé z nich dokonce navazují na její výrobní činnost.

K pramenům uchovaným v Zemském archivu v Opavě lze říci, že poskytují rozsáhlé množství informací, které jsou nezbytné pro zpracování tématu. Práci znesnadňoval zejména fakt, že se nedochovalo množství archiválií pojednávající o založení a prvních letech fungování vsetínského závodu.

Bakalářská práce pojednává pouze o ustáleném osmnáctiletém období mezi roky 1937–1955. Téma Zbrojovky Vsetín lze však v budoucnu zpracovat z mnoha různých pohledů. Za perspektivní lze považovat další výzkum v oblasti vlivu Zbrojovky na město Vsetín. Otevírá se i možnost zaměřit výzkum čistě na výrobu, či využít metodu komparace a srovnat genezi vsetínské Zbrojovky s jiným zbrojním podnikem.

Summary

The goal of this bachelor thesis is to analyze the genesis of Vsetín Zbrojovka company since its foundation in 1937 until the year 1955. The focus was not only set on development of manufacturing and management, but also on how the company's foundation and operation affected the city Vsetín. The research is sorted chronologically and the work itself is divided into six time periods, which capture individual stages of the company's development.

The representatives of the city knew that with the arrival of an economical crisis, the question of unemployment will become critical. Their worries were soon confirmed when many local industries bankrupted. The councilors of Vsetín offered possibilities and guaranties to the chairman of Čs. zbrojovka Brno, which should have brought the arms industry together, generating new jobs in Vsetín. With time it was however clear that the city did not have recourses to fulfill their offers and so Čs. zbrojovka had to gather much of the recourses on their own. Vsetín's representatives did however realize the benefits of the industry for the people of Vsetín and its surroundings and so they tried their best to get along with Čs. zbrojovka, especially when new grounds for the company were needed.

The arrival of such a great company, into which Zbrojovka grew during the researched period, greatly affected Vsetín and it can be seen even today.

With the growing population of Vsetín, new housing was built and many new housing colonies arose. The question of housing was a problem during the whole eighteen years of the company's existence and today the housing that was built forms the city Centre, as well as a big part of Trávníky and Rybníky.

Zbrojovka Vsetín played an important role in the development of the culture and sport in Vsetín. During the Second World War employees of the company founded KSZZ, which was renamed to club „Z“ after the war. KSZZ, later club „Z“, established many sporting and cultural venues. While most sporting venues are still in function, the majority of cultural venue ceased to exist after the year 1989, when Zbrojovka Vsetín underwent privatization. Club „Z“ did not only establish cultural and sporting venues, it also organized many competitions. Club „Z“ was a genuine cultural and sporting center during the researched period.

Although today Zbrojovka Vsetín is no longer existent, its factories are used by many companies, which supply a vast amount of workplaces. Today companies of different specialization operate in the area of former Vsetín Zbrojovka, some even directly continue the company's manufacture.

In the future the topic of Zbrojovka Vsetín can be utilized from many points of view. More research in the area of how Zbrojovka affected the city can be seen as a perspective point of view. Another possibility is to focus the research solely on manufacturing or using the method of comparison and compare genesis of Zbrojovka Vsetín with another arms company.

Seznam použité literatury a pramenů

Literatura:

BALETKA, Ladislav a PAŠTIKOVÁ, Jana. *Historie a současnost podnikání na Vsetínsku, Valašskomeziříčsku a Rožnovsku*. Žehušice: Městské knihy, 2007

FRANĚK, Otakar. *Dějiny koncernu brněnské Zbrojovky. Díl 1, 1918-1939*. Brno, 1969.

FRANĚK, Otakar. *Dějiny koncernu brněnské Zbrojovky. Díl 2, Zbraně pro celý svět*. Brno, 1970.

FRANĚK, Otakar. *Dějiny koncernu brněnské Zbrojovky. Díl 3, Koncern brněnské Zbrojovky v letech 1939-1945*. Brno, 1973.

HAVLIŠ, Vladimír. *35 let národního podniku Zbrojovka Vsetín*, Vsetín, 1972.

KAZMÍŘ, Silvestr. *Zbraně, munice a pyrotechnika: šedesát let jejich výroby ve Zbrojovce Vsetín*. Vsetín, 2010

PISKOVSÝ, Petr. *Zbrojovka Vsetín: Padesát let závodu:1937-1987*. Vsetín, 1987.

Krajem portášů - Vsetín. Brno, 1937.

Prameny:

Archivní fondy:

Zemský archiv v Opavě, ZVS Zbrojovka, k. p. Vsetín

Zemský archiv v Opavě, Sběrka soudobé dokumentace Zbrojovka, s. p. Vsetín

Zemský archiv v Opavě, Sběrka technické dokumentace Zbrojovka, n. p. Vsetín

Dobová periodika:

Průlom: list valašského lidu. Vsetín: Okresní výbor KSČ, 1945–1948.

Rudé právo: ústřední orgán komunistické strany Československé. Praha, 1946.

Zbrojovák: podnikový časopis zaměstnanců Zbrojovky, Brno, n.p. Praha: Zbrojovka Brno, 1945–1946.

Pamětník:

- Ing. Stanislav Kořínek – zaměstnanec Zbrojovky Vsetín v letech 1952–1989.
- rozhovor ze dne 16. dubna 2014.

Přílohy

Seznam příloh:

Příloha 1 – Fotografie správní budovy Zbrojovky Vsetín (rok 2009)

Příloha 2 – Fotografie dělnického domu G (rok 1939)

Příloha 3 – Fotografie úřednických domů v Panské zahradě (rok 1937)

Příloha 4 – Fotografie obytné kolonie na Trávníkách a Rybníkách (rok 1950)

Příloha 5 – Fotografie stavební práce na závodní vlečce (rok 1945)

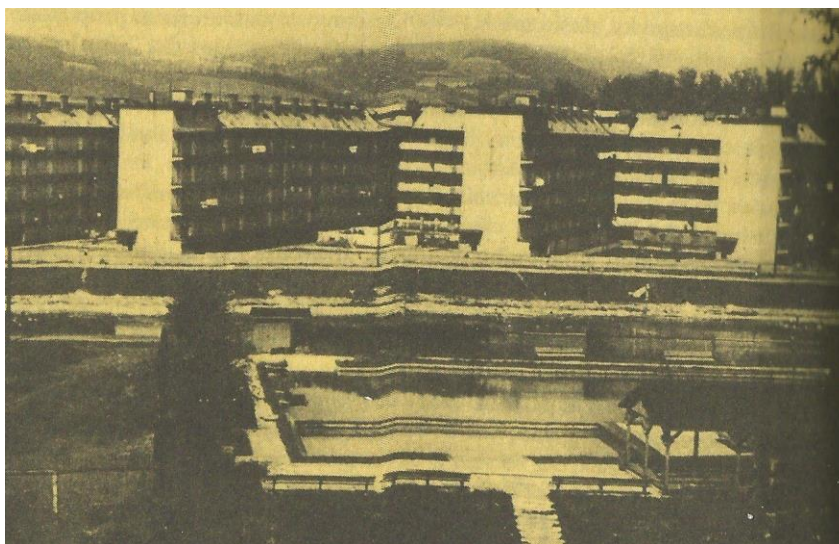
Příloha 6 – Fotografie výrobního objektu – 4 (rok 2009)

Příloha 1

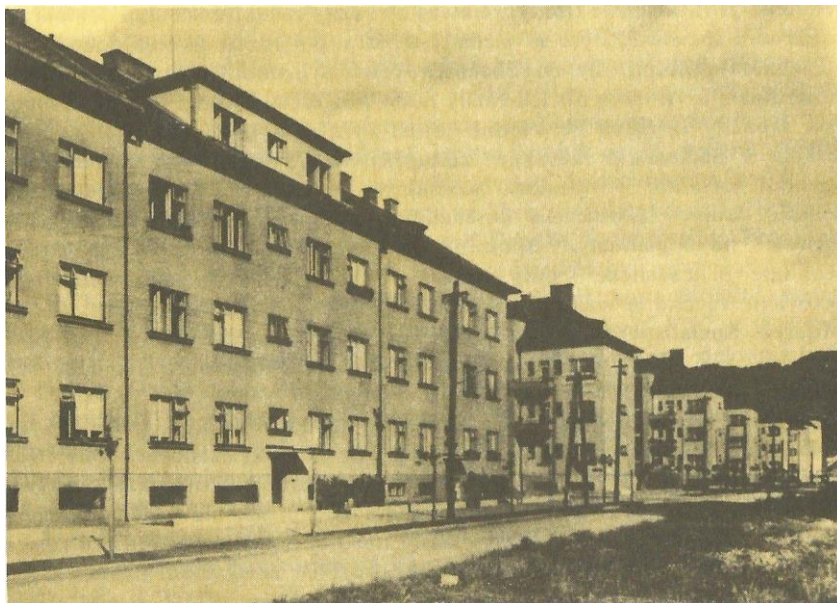
Správní budova Zbrojovky Vsetín (HAVLIŠ, Vladimír. *35 let národního podniku Zbrojovka Vsetín*, Vsetín, 1972. s. 1)

Příloha 2

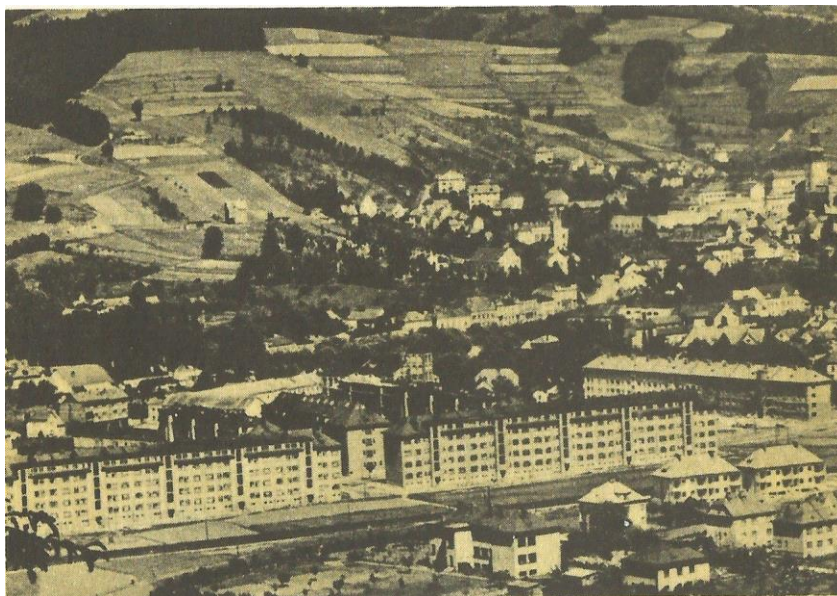
Dělnický dům (PISKOVSÝ, Petr. *Zbrojovka Vsetín: Padesát let závodu: 1937-1987*. Vsetín, 1987, s. 84)

Příloha 3

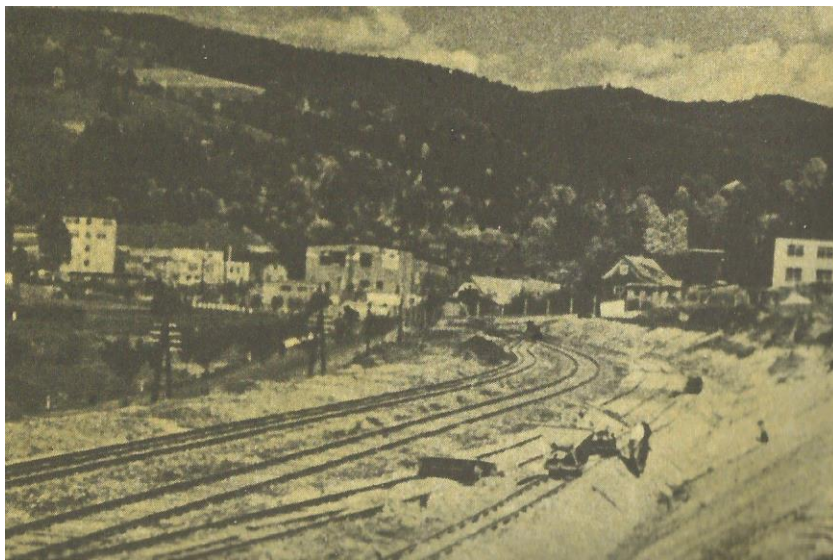
Bytové domy pro úředníky (PISKOVSKEÝ, Petr. *Zbrojovka Vsetín: Padesát let závodu: 1937-1987*. Vsetín, 1987, s. 71)

Příloha 4

Obytné domy v místních částech Trávníky a Rybníky (PISKOVSKEÝ, Petr. *Zbrojovka Vsetín: Padesát let závodu: 1937-1987*. Vsetín, 1987, s. 286)

Příloha 5

Výstavba závodní vlečky (PISKOVSÝ, Petr. *Zbrojovka Vsetín: Padesát let závodu: 1937-1987*. Vsetín, 1987, s. 263)

Příloha 6

Jedna z výrobních hal bývalé Zbrojovky Vsetín (dostupné z: <http://www.mvv.cz/clanky-objekty-zbrojovky-v-jasenich.html>)